अनन्य परिवर्तन

vitraag vigyaan
September 2014, Mumbai
Volume 4, Issue 5

પર્યુષણ મહાપર્વ ૨૦૧૪

અનુક્રમણિકા

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન કથની ૩

પર્યુષણ મહાપર્વ ૨૦૧૪ ..... ૬

પત્રોની પાંખે ૯

પૂજ્યશ્રીની સાથે સાથે ૧૧

पूज्यश्री की अमृतवाणी १६

The Master's Voice 19

પ્રશ્નોત્તરી ૨૨

Chaakri 24

Udaan 25

Sahi Niti Se Sat Ki Aur 26

Divinite 28

Puro 29

જૈન ધર્મનો પગથાર ૩૦

एक प्रेरणात्मक सत्य कथा ૩૩

અર્વાચીન જૈન જ્યોતિર્ધરો ૩૫

અખાના છપ્પા ૩૮

મુમુક્ષુની કલમે ૪૦

प्रेरक प्रसंग ४१

બાર ભાવના ૪૩

The Reader's Forum 46

Health To Happiness-Trans Fat 48

Forthcoming Events 50

From Us... to You 51

ઉત્તમ દાન - 'જ્ઞાનદાન' ૫૨

EDITORIAL

આ અંકમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આત્મ તત્વ રીસર્ચ સેન્ટરના બે અગત્યના પ્રસંગોના વિશેષ અહેવાલ મુખ્ય આર્કષણ છે - પર્યુષણ અને સા.ની.સા. સંસ્થાની પ્રથમ દાયકાની ઉજવણી.

પર્વાધિરાજ પર્યુષણનું પાવન ચરણ એટલે વર્ષભરના પાપોનું વિસર્જન અને મૈત્રી-સ્નેહનું સર્જન કરવાની ધન્ય ઘડી. ૨૦૧૪નું પર્યુષણ પર્વ મુંબઈમાં તા. ૨૨ થી ૨૯ દરમિયાન અત્યંત ધર્મમય, ઉલ્લાસિત ભાવોથી ઉજવવામાં આવ્યું હતું. પૂજ્યશ્રીના સાનિધ્યમાં આનંદના ઘન રૂપી ચૈતન્યને પામવાની અણમોલ રીત, શ્રી આનંદઘનજી ચોવીસી રૂપે આઠ દિવસ સુધી નિરંતર વરસતી રહી, આનંદગુણને હૃદયસાત કરાવતી રહી. એક સત્પુરુષ પ્રત્યે સાચો પ્રેમ થઈ જાય ત્યારે તમારી ભીતર રહેલો આનંદ સમગ્ર વાયુમંડળમાં ચૈતન્ય સ્વરૂપે ફેલાઈ જાય છે એની દિવ્ય અનુભુતિ સર્વને થતી રહી.

સા.નિ.સા... શ્રમિક નારી સંઘ, જેનો ઉદ્દેશ્ય નારીને સામાજિક, આર્થિક અને અન્ય રીતે સક્ષમ, વિકસીત અને સ્વતંત્ર બનાવવાનો છે, તેણે એક દાયકો પૂરો કર્યો અને તે નિમિત્તે, રાજનગર, પર્લી સ્થિત એક ભવ્ય પરિષદનું આયોજન કર્યું હતું. આ પરિષદમાં સંસ્થા માટે ભારતના ઘણા શહેરોમાં સેવા આપનાર મીરા બહેનોએ ભાગ લીધો હતો. 'ચાકરી' ખાખરા, નાસ્તાં, ટીફીન સર્વીસ, 'ઉડાન' હસ્તકલાની વસ્તુઓ, 'ડિવીનીટે' ચૉકલેટસ્, 'પુરો' બાથ પ્રોડક્ટસ્ વિગેરેને કેવી રીતે વધુ વિકસાવવા વિગેરે મુદ્દાઓ ઉપર ચર્ચા-વિચારણા થઈ હતી અને મહિલા ગૃહ ઉદ્યોગનું ઉદ્ઘાટન પણ થયું હતું. આ અહેવાલ વાંચતા, વિચારતાં એક ભાવ હૃદયમાં જાગી શકે છે કે, ''મારે પણ કંઈક સેવા કરવી છે...'' અને એ સેવા આપતાં આપતાં અને સેવા લેનાર પણ, બન્ને પૂજ્યશ્રીની કૃપાથી સત્ તરફ વળી શકે છે.

આ સિવાય, અનન્ય પરિવર્તનની બીજી નિયમીત કલમોથી તો આપ પરિચીત છો.

હાલ, અમુક અનિવાર્ય સંજોગોના કારણે અનન્ય પરિવર્તન આપને પહોંચતા થોડો વિલંબ થઈ રહ્યો છે જેને માટે અમો દિલગીર છીએ અને તે ન થાય તેના પ્રયાસો પણ ચાલુ છે. ગત્ વર્ષ દરમિયાન આ પ્રકારની તથા જાણતાં - અજાણતાં થયેલી અન્ય ભૂલોને ક્ષમાપ્રાર્થી કરી, સાચા મૈત્રીભાવને પ્રાર્થી મન, વચન, કાયાથી અનન્ય પરિવર્તન ટીમના સમસ્ત વાચક વર્ગને 'મિચ્છામિ દુક્કડમ'.

શ્રીમદ્‌જીની અમૃતમય - અપૂર્વ જ્ઞાનદશા

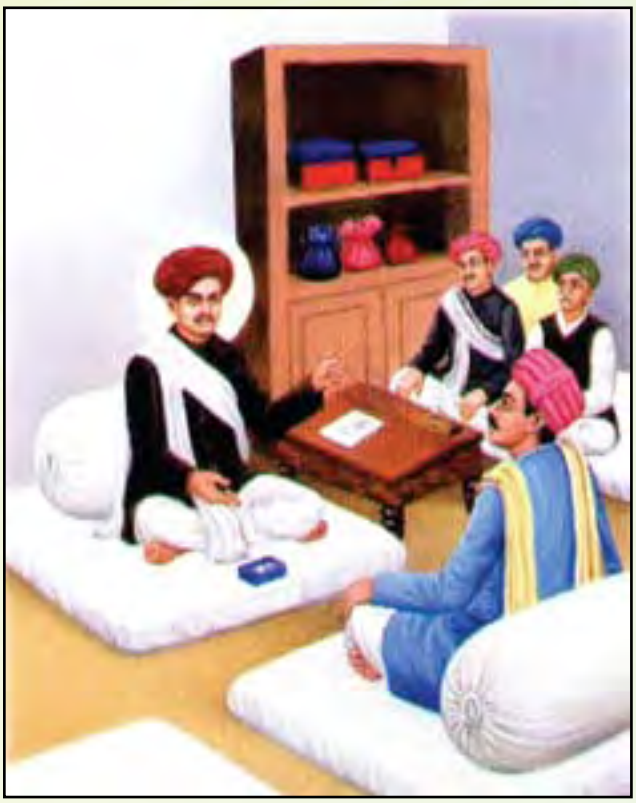
(ગતાંકથી ચાલુ...)
શ્રી ઠાકરશી લહેરચંદ શાહ (લીંબડી)ના અનુભવ...

મારા પિતાશ્રીને સાહેબજીએ બાર વ્રતનું સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું હતું ને પછી કહ્યું કે, ''આ જે બે આર્ય શ્રી સૌભાગ્ય ને શ્રી ડુંગરશી છે તે શ્રી સુધર્માસ્વામી અને શ્રી ગૌતમસ્વામી છે.''

એક વખત સાહેબજી તથા હું સાથે ફરવા ગયા હતા. પછી ત્યાં બેઠા. સાહેબજીએ બેઠા બેઠા મને કહ્યું કે, ''શ્રી મહાવીર સ્વામી શરીરે પાતળા હતા અને તે કાંકરામાં બેસતા હતા.''

સાહેબજી બહાર ફરવા જતાં તો પોતે એકલા જ જતાં અને કોઈ ખાડામાં પદ્માસન વાળી સમાધિ સ્થિત થતા.

સવંત ૧૯૪૮ની સાલમાં હું તથા મારા ભાઈ છોટાભાઈ અમો કાપડ લેવા સારું મુંબઈ ગયા હતા. ત્યાં અમારે સાહેબજીનો સમાગમ થયો હતો. એક વખત સાહેબજી તથા હું રસ્તે થઈ જતાં હતા. રસ્તામાં એક ઉંદર જતો સાહેબજીની નજરે પડ્યો. તરત જ સાહેબજી ખસ્યા ને તે ઉંદર પાસે જઈ ઉંદરને છત્રીએ ચડાવી કોરાણે મૂકી દીધો. હું સાહેબજીથી પાછળ રહી ગયો. પછી મારા જાણવામાં આવ્યું હતું કે સાહેબજીમાં કેટલી ઉત્તમ દયા છે.

એક વખત રસ્તામાં જતાં સાહેબજીએ મને કહ્યું કે ''અમે ભીખારી કહેશું તો કેમ ?'' વળી કહ્યું કે, ''મુમુક્ષુએ મુમુક્ષુને આ દેહ અર્પણ કરવા સુધીમાં અડચણ ગણવી નહીં.''

બીજે કે ત્રીજે દિવસે બીડી સંબંધી વ્યસન ત્યાગવા ઘણો જ બોધ કર્યો હતો. જે બીજા નહીં આવેલા કેટલાક ભાઈઓના સાંભળવામાં આવ્યું હોય, તો બે ઘડીમાં સંસારનો ત્યાગ કરી દે. પણ તમને અત્યાર સુધી બોધ કર્યો તે જેમ કર્યો હોય તેમ છે એમ બહુ જોશભેર કહ્યું હતું. ત્યારથી બીડીનું વ્યસન ત્યાગ કર્યું. પછી સાહેબજી ફરવા પધાર્યા હતા.

સાહેબજીએ જણાવ્યું કે, ''એક જણ રોજ ચૌવિહાર કરે છે અને કષાય કરે છે. એક જણ કારણસર નથી કરતો અને કષાયમંદ છે. તે બન્નેમાં વધારે ફળ કોને ?'' તેમણે કહ્યું કે કષાય મંદ હોય તેને વિશેષ ફળ હોય છે.

એક વખત સાહેબજીએ શ્રી સૌભાગભાઈને જણાવ્યું કે, ''અમારી પાસે કોઈ વિકથા કરે, ત્યારે નિંદ્રા આવે, નહીંતર ન આવે.''

એક વખત જિન પ્રતિમાજી પર પુષ્પ ચડાવવા સંબંધી પ્રશ્ન કર્યો કે ફુલમાં ઘણા જીવો છે અને ચડાવવામાં પાપ લાગે કે કેમ ? ત્યારે ખુલાસામાં સાહેબજીએ જણાવ્યું કે તમો જો કદી સર્વ પ્રકારે ત્યાગી થયા હોય તો ભલે ન ચડાવે, પણ પરમાત્માને ફૂલ ચડાવવામાં પાપ ગણો છો અને વ્યવહારનાં પ્રસંગમાં તો વાપરો છો માટે એકાંતે ભક્તિના પ્રેમમાં એ

ચડાવવાથી લાભ છે.

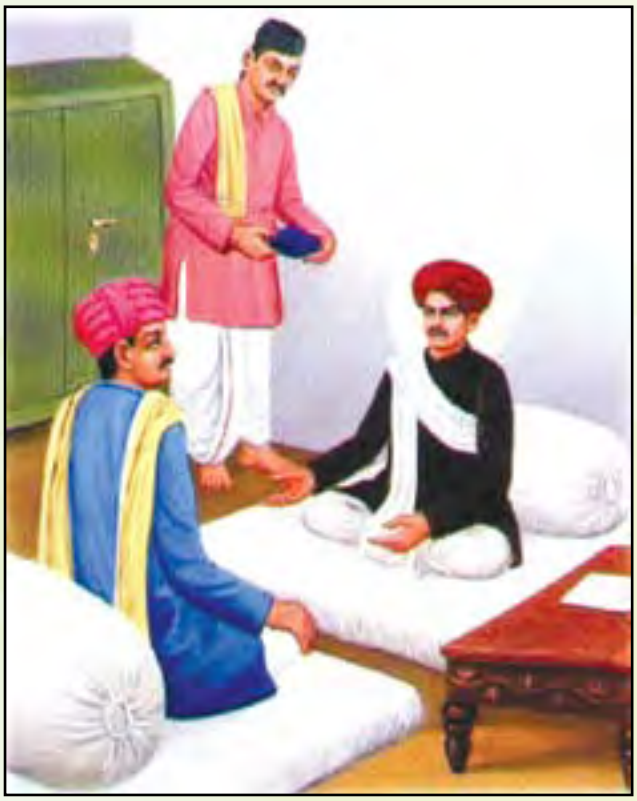
એક વખત એક ભાઈ સાહેબજી પાસે મોતી વેચવા આવેલ, ત્યારે સાહેબજીએ તેમને કહ્યુ કે, તમે આજે જે મોતી વેચી જાઓ છો તે મોતી તો તમારે ત્યાં ગીરો છે. ગીરો મુકનાર છોડાવવા આવશે તો તમે શું કરશો ?

ગીરોની વાત તે ભાઈએ સાહેબજીને કરી નહોતી. તે હૈરત પામ્યો અને પછી તેણે કહ્યું કે ત્રણ ચાર વર્ષ થયા ગીરો છે. તે હવે શું છોડાવશે ? તેથી કંઈ છોડાવે તેમ નથી. એટલે સાહેબજીએ મોતી રાખ્યા. પેલા ભાઈ ગયા. સાંજે વનમાળીએ કહ્યું કે ભાઈ, પેલા મોતી લાવો તો રંગૂનનું પાર્સલ કરીએ છીએ તેમાં મોકલીએ. સાહેબજીએ કહ્યું, ''આજ નહીં.''

વળતે દિવસે પેલા ભાઈ હાંફળા ફાંફળા પાછા આવ્યા અને તેણે કહ્યું બાપજી ! પેલા મોતી ગીરો મુકનાર છોડાવવા આવ્યા છે અને મેં તો આપને વેચ્યા. હવે મારે શું કરવું ? મારા પર દયા કરી મને તે આપો.

સાહેબજીએ કહ્યું કે, ''અમે તમને ગઈકાલે કહેતા હતા. તમે કહ્યું કે ત્રણ ચાર વર્ષ થયા હવે શું છોડાવશે ? અમને ઠીક હાંસલ મળે એમ છે. પણ હવે તમે લેવા આવ્યા છો તો તમને દુભાવવા નહીં. ખુશીથી લઈ જાઓ. આમ કહી વનમાળીને તે પાછા આપી દઈ આપેલ કિંમત પાછી લેવા કહેલ અને દયાભાવે હાંસલ જતું કરેલ.◆

(ક્રમશ...)

પર્યુષણ મહાપર્વ ૨૦૧૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આત્મ તત્વ રીસર્ચ સેન્ટર, પર્લી દ્વારા મહા મંગલકારી, આત્મશુદ્ધિના પર્યુષણ મહાપર્વની ઉજવણી મુંબઈમાં, વસંત સ્મૃતિ હોલ (દાદર)માં તા. ૨૨ થી ૨૯ ઓગસ્ટ સુધી પરમ પૂજ્ય પ્રેમ આચાર્યશ્રીજીના સાનિધ્યમાં અત્યંત ભાવથી હર્ષોલ્લાસમય, ધર્મમય વાતાવરણમાં પરિપૂર્ણ થઈ જ્યાં મુંબઈ ઉપરાંત દેશ વિદેશના લગભગ બધા સેન્ટરોમાંથી મુમુક્ષુઓ પધાર્યા હતા.

પર્યુષણ પર્વના પ્રથમ દિવસે શ્રી અરિહંત વંદનાવલીમાં જ્યારે પરમ પૂજ્ય શ્રી પ્રેમ આચાર્યજી પધાર્યા ત્યારે નઝારો એવો હતો કે જાણે ધરતી પર બધા દેવોની પર્ષદા ભરાઈ છે અને એમની વંદના માટે પૂજ્યશ્રી પધારી રહ્યા છે. વર્તમાન ચોવીસીના તીર્થંકરોની સુરમ્ય મૂર્તિઓ બાજોઠ પર ગોઠવવામાં આવી હતી. દરેક મૂર્તિ પાસે લાભાર્થી પરિવારોની હાજરી હતી. વાતાવરણ અત્યંત દિવ્ય બની ગયું હતું અને પૂજ્યશ્રીના આગમનથી સમગ્ર વાયુમંડળમાં ચેતન ઉભરાઈ ગયું હોય એવી અનુભુતિ ત્યાં હાજર રહેલા સર્વ મુમુક્ષુઓને થઈ. જય-મેઘ-કયવન્ના નંદુના સથવારે શ્રી અરિહંત વંદનાવલીનો કાર્યક્રમ પૂર્ણ થતાં દરેક તીર્થંકરની મૂર્તિને લાભાર્થી પરિવાર દ્વારા આયોજીત સ્થાન પર પધારવામાં આવી, જે પર્યુષણ પર્વના આઠ દિવસ સુધી ત્યાં જ સ્થિત રાખવામાં આવી અને સવાર-સાંજ લાભાર્થીઓએ અને મુમુક્ષુઓ દ્વારા એમની પૂજા કરવામાં આવતી.

પરમ જ્ઞાનસભાનો વિષય હતો ''શ્રી આનંદઘન ચોવીસી.'' આનંદઘનજીના ૨૪ તીર્થંકરોના પદોમાંથી પૂજ્યશ્રીએ મુખ્યત્વે શ્રી ઋષભદેવ, શ્રી ધર્મનાથ અને શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામીના પદો ઉપર વિવેચન કર્યો હતો. આનંદઘનજીનો જન્મ લગભગ ઈ.સ. ૧૬૬૬માં થયો હતો અને ઈ.સ. ૧૭૧૫માં તેમણે દેહ છોડયો. લગભગ ૪૦૦

વર્ષ આ રચનાને થયા છે. શ્રી આનંદઘનજીએ તપગચ્છમાં દીક્ષા લીધી હતી. હિંદી, ગુજરાતી, મારવાડી ભાષા ઉપર તેમનું પ્રભુત્વ હતું. તે સમયમાં જૈન જગત બહિરાત્મપણે આચરણ કરતું જેનું શ્રી આનંદઘનજીને અત્યંત દુઃખ લાગતું હોવાથી તેમણે ચોવીસ તીર્થંકરોની સ્તુતિરૂપે આનંદઘન ચોવીસીની રચના કરી જેમાં મુખ્યતાએ આત્મતત્વ અને તેને પ્રાપ્ત કરવાની રીત બતાવી છે. ભગવાન મહાવીરે જે કહ્યું છે તે જ પરમ કૃપાળુ દેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ પણ કહ્યું છે. માત્ર તત્વને પામવાની જીજ્ઞાસા જોઈએ.

પોતાના બધા ઘાતિ કર્મોનો નાશ કરી અઘાતિ કર્મો સહિત એવા દેહધારી કેવળી ભગવંત શ્રી અરિહંત ભગવાન એમની ઉપાસના અને ભક્તિ કર્તવ્ય છે. પરમ કૃપાળુ દેવના પત્રોમાં પ્રત્યક્ષ દેહધારી ભગવાનના પ્રેમને અત્યંત મહાત્મ્ય આપવામાં આવ્યું છે. સાચા જ્ઞાનીને ઓળખવા અત્યંત અઘરું છે પણ સૂક્ષ્મતાએ એમનું અવલોકન કરતાં કરતાં એમની દેહની ક્રિયા અને એમની અંતરંગનો ભેદ સમજાતો જાય અને ધીમે ધીમે એમની તરફ પ્રેમ વધતો જાય, ભક્તિ થતી જાય. જ્ઞાની પ્રત્યેની જીવની અદ્‌ભુત ભક્તિ પરા ભક્તિની લય સુધી પહોંચાડી શકે છે.

શ્રી ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ મહારો રે...

આ પદમાં શ્રી આનંદઘનજીએ દરેક ભક્તને સ્ત્રી સ્વરૂપ ગણાવીને કહ્યું છે કે, ઋષભ જિનેશ્વર જે શુદ્ધ આત્મા છે એમને પતિ તરીકે માની એને પ્રેમ કરીએ તો એ આપણાથી ક્યારેય વિખૂટો ન પડે. દરેક સ્ત્રી એમ જ ચાહતી હોય છે કે એનો પતિ એનાથી ક્યારેય છૂટો ન પડે. તેથી એ ઋષભ જિનેશ્વરને પોતાનો પતિ માને છે, એને રીઝવવાના સર્વ પ્રયત્નો કરે છે, જેથી અનંતકાળ સુધી એ પ્રીતિ ટકી રહે. આવો પતિ ત્યારે જ ખુશ થાય જ્યારે એણે પ્રાપ્ત કરેલા સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ મને પણ થાય. પતિવ્રતા પત્ની જેવો પ્રેમ પોતાના પતિને કરે છે એના કરતાં પણ જ્ઞાનીના વચનોના વિચાર ઉપર વધારે પ્રેમ થવો જોઈએ. આવા નિરાગી પ્રત્યે પ્રેમ અવ્યાબાધ સુખનું કારણ બની શકે છે. એકવાર જો આત્માનો અનુભવ થઈ જાય તો અનંતકાળ સુધી એ અનુભવ ટકી રહે, ક્યારેય ભૂલાય નહીં. આત્માની દશા વર્ધમાન થતાં થતાં કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તી થાય ત્યારે ભક્ત અને ભગવાન એકબીજામાં સમાઈ જાય. બન્ને એકરૂપ થતાં દ્વેતમાંથી અદ્વૈત થાય.

સંસારનો પ્રેમ ઉપાધિવાળો છે, સ્વાર્થી છે. એની પાછળનું કારણ દૂર થાય ત્યારે એ પ્રેમ (રાગ) દુઃખનું કારણ બને છે અથવા પ્રેમ, પ્રેમ રહેતો જ નથી. સંસારમાં આપણે કોઈને પ્રેમ કરીએ છીએ તો એનામાં કાંઈ છે એટલા માટે નહીં પણ એ આપણને પ્રેમ કરવાનું છોડી ન દે એ માટે કરીએ છીએ. સામા માણસને અપેક્ષા વગર ચાહી શકો એ જ સાચો પ્રેમ છે. ભગવાનને પ્રેમ પણ એ શરતે કરીએ છીએ કે આપણી બધી વસ્તુઓ ગોઠવાઈ જાય. આવા પૌદ્‌ગલિક પ્રેમને કારણે 'ઋષભ' જેવો પતિ મળતો નથી; જીવ પોતે પોતાને ભૂલી જઈ દેહભાવને કારણે અહમ્ અને મમત્વની જાળમાં ફસાઈ ગયો છે. આવી ભ્રાંતિરૂપ પ્રેમ કરવાની ભૂલ છૂટે ત્યારે જ વીરાગીને પ્રેમ થઈ શકે. ત્યાર પછી જ અંતરમાં વૈરાગ્ય વર્ધમાન થાય અને 'ઋષભ' જેવો પતિ પ્રાપ્ત થાય. આવો પતિ પ્રાપ્ત થતાં એમના જેવી દશા પ્રાપ્ત થાય અને અનંતકાળની રખડપટ્ટીથી જીવ છૂટી શકે છે.

કલ્યાણનું કે મોક્ષનું કારણ થાય એવી આત્માની અપર્ણતા રૂપ પૂજા ચિત્ત પ્રસન્નતા છે. પતિની ચિત્તવૃત્તિ પ્રસન્ન થાય, પ્રભુના તત્વ સાથે એકરૂપ થવાય ત્યારે ભક્તનું ચિત્તપણ પ્રસન્ન થાય અને અતિ આનંદનો અનુભવ થાય છે. ચિત્ત ભગવાનમાં લીન થતાં બીજા યોગો પણ પ્રભુ ભક્તિમાં લીન થાય છે. આવી લીનતા હોય તો ગ્રહણ-ત્યાગના ભાવ જીવના રહેતા નથી અને જગત પ્રત્યે ઉદાસીનતા વર્તે છે, કોઈપણ વાતનું રીએક્શન આવતું નથી. તેથી નવા કર્મો બંધાતા નથી અને જૂના નિર્ઝરામાં જાય છે.

ભગવાનમાં ચિત્તવૃત્તિની લીનતા એ જ આત્મ અર્પણતા છે, અવ્યાબાધ મોક્ષસુખની નિશાની છે.

ધર્મનાથ સ્વામી

આત્મધર્મનો પૂરેપૂરો અનુભવ કરીને જે સર્વજ્ઞ થયા છે એવા મારા ધર્મનાથ સ્વામી પ્રભુના હું ગુણગાન ગાઉ છું. અત્યંત મુશ્કેલીથી, અનંત કાળના પરિભ્રમણ પછી પ્રભુ સાથે પ્રીતિ થઈ છે. હવે એવી પ્રીતિ બીજા કોઈ સાથે થવી ન જોઈએ.

ભગવાન જે પ્રકારે રાજી થાય એ પ્રકારે ભક્તિ કરવામાં આવે એ ધર્મ છે. આ ભગવાન પ્રસન્ન થાય તો માર્ગનું જે સીક્રેટ એમની પાસે છે તે ભક્તને ચોક્કસ પ્રાપ્ત થાય એ નિયમ છે.

સદ્‌ગુરુમાં જો અનન્ય પ્રેમભક્તિ થાય તો બધા શાસ્ત્રો એમાં સમાઈ જાય છે. એક સત્પુરુષ પ્રત્યે સાચો પ્રેમ થઈ જાય તો બીજે ક્યાંય દોડવાની જરૂર નથી. તમારી પોતાની પાસે રહેલી અમૂલ્ય વસ્તુ, જેનાથી તમે અજ્ઞાત હતા એની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.સદ્‌ગુરુ પાસેથી શિષ્ય જ્યારે પરમાર્થિક બોધ સાંભળે છે ત્યારે એની દૃષ્ટિ ફરી જાય છે, એની અનંત ભવોની માન્યતાઓ ચૂર ચૂર થઈ જાય છે. તત્વની સમજણ આવતા સંસારમાં ગુરુનું પાર વગરનું મહાત્મ્ય જીવ વેદે છે. આત્માનો અદ્‌ભુત મહિમા જ્યારે અનુભવમાં આવે છે ત્યારે મુક્તિનો માર્ગ શિષ્યને સમજાય છે.

અઢળક રત્નોથી વધુ મૂલ્યવાન રત્ન નજર સમક્ષ પડ્યું હોવા છતાં અજ્ઞાનના અંધાપાને કારણે એને ઉલ્લંઘી જઈ આખી દુનિયામાં રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ માટે ભટકી રહ્યા છીએ. સદ્‌ગુરુ રૂપી ઈશ્વરનો પ્રકાશ જો મળી જાય તો એ પ્રકાશમાં ઈચ્છીત રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ જાય.

જિનેશ્વર ભગવાન ગુણગુણના ભંડાર છે. એમના આ ગુણો હૃદયથી સમજાય પછી સંસાર તરફ દુર્લક્ષ થઈ પરમાર્થ પ્રત્યે જીવનો લક્ષ થાય. આ ભગવાનના પ્રવચન બોધથી યોગ્યતાવાળો ભક્ત પણ ભગવાન બની શકે છે. પણ જ્ઞાનીના ગુણોના અવલોકન, ઊંડા વિચાર તેમજ તેમના દીર્ઘ સમાગમ વગર આ તત્વ સમજવું અને પામવું અઘરું છે.

મુનિસુવ્રત ભગવાન

ગુરુ-શિષ્ય સંવાદથી જે કંઈપણ સમજાય છે એ બીજી કોઈ રીતે સમજાય એ સંભવિત નથી. તત્વના પ્રશ્નો ક્રમપૂર્વક શિષ્ય તરફથી પૂછાતા હોય તો ગુરુ પાસેથી મુક્તિમાર્ગનું રહસ્ય ચોક્કસ મળે જ છે. પ્રભુ પોતે જ એ પદાર્થ (આત્મા) છે, તેથી એની પ્રાપ્તિ કઈ રીતે થાય એ સચોટપણે સમજાવી શકશે. પૂરા બ્રહ્માંડનું જેને જ્ઞાન છે એ જ આત્મતત્વને ઓળખી - ઓળખાવી શકે. માટે આ આત્મતત્વને ઓળખવવાની વિનંતી મુનિસુવ્રત પ્રભુને કરી છે.

આ આત્મતત્વ માટે અલગ અલગ દર્શનની અલગ અલગ માન્યતા છે. જૈન દર્શનની ખૂબી એ છે કે દરેક દર્શન કઈ રીતે સાચા છે અને એમના સિદ્ધાતમાં શું ખૂટે છે એ સિદ્ધાંતિક રીતે સમજી શકે છે, સમજાવી શકે છે. મુનિસુવ્રત ભગવાનના આ પદમાં પણ શ્રી આનંદઘનજીએ આ વાત કહેવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

પર્યુષણ પર્વના દરમિયાન પૂજ્યશ્રીએ આત્મતત્વની અત્યંત ઊંડાણથી, સરળ ભાષામાં સચોટતાપૂર્વક સમજણ આપી હતી.

તદ્‌ઉપરાંત તા. ૨૮ ઑગસ્ટના જય - મેઘ-કયવન્ના નંદુ દ્વારા શ્રી ભક્તામર પૂજન ભણાવવામાં આવ્યું જેમાં ઘણા મુમુક્ષુઓએ ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો .

તા. ૨૯ ઑગસ્ટ સાંજના સર્વેએ પૂજ્યશ્રીની પ્રત્યક્ષ હાજરીમાં આલોચના પૂર્વક ક્ષમાપનાનો સંકલ્પ કરી સર્વ જીવો સાથે મૈત્રીભાવ ભાવ્યો. પ્રતિક્રમણ બાદ જે મુમુક્ષુઓએ તીર્થંકરોની મૂર્તિનો લાભ લીધો હતો તેમને પૂજ્યશ્રીના હસ્તે મૂર્તિઓ પધરાવવામાં આવી.

અંતે સર્વ મુમુક્ષુઓએ આનંદના ઘનરૂપી પરમ તત્વની વિશેષ સમજણ હૃદયમાં અવધારી પર્વની પૂર્ણાહુતિ કરી. ◆

પત્રોની પાંખે

નિજી ભાવોને વ્યક્ત કરતા પરમાર્થિક પ્રશ્નોનાં નિરાકરણ માટે પરમ પૂજય પ્રેમઆચાર્યજી સંબોધિત લખાયેલા જુદા જુદા મુમુક્ષુઓના પત્રોનાં જવાબમાં તેઓશ્રીના ઉત્તર રૂપી પત્રોની આ શૃંખલામાં તેમની નિષ્કારણ કરુણા અને પ્રેમસ્વરૂપ સહજ સ્વભાવના દર્શન થયા વગર રહેતા નથી. ચર્મચક્ષુથી વંચાતા એમના ગુજરાતી ભાષાના સાદા સીધા લાગતા શબ્દોને જો આત્મચક્ષુથી ઉકેલવામાં આવે તો અપરંપાર એવું આત્મત્વ ભરેલું દષ્ટિગોચર થયા વગર નથી રહેતું અને દંગ બની આશ્ચર્યચકિત થઈ ''અહો! અહો! શ્રી સદ્‌ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર; આ પામર પર પ્રભુ કર્યો, અહો! અહો! ઉપકાર.'' એ પરમ કૃપાળુ દેવનાં વચનો જીવ વેદ્યા વગર નથી રહી શકતો.

અહો ! અહો ! શ્રી સદ્‌ગુરુ, કરુણા સિંધુ અપાર;
આ પામર પર પ્રભુ કર્યો ઉપકાર !
આત્મપ્રિય ભાઈ તથા બેન,

આપ સૌ કુશળ હશો. પત્રની વાટ અધીરતાથી જોતાં જોતાં થાકી જઈ ''હવે શું આવે'' ના ભાવ વિરમ્યા હશે. પત્રના જવાબ લખવાની ઘણી ઘણી ઈચ્છા છતાં અવકાશ જ પ્રાપ્ત નથી થતો, ખરેખર નિરૂપાય છું. અસહાય જાણી દયા રાખી માફ કરશો. કોઈ એક-બે પત્રમાં લખ્યું છે 'કંઈ અયોગ્ય ઢંગધડા વગરનું લખાઈ ગયું હોય અને પ્રવિણભાઈને ખરાબ લાગ્યું હોય તો માફ કરશો.' એટલું જ જણાવીશ તેવું લખવું તે આત્મીયતા છે, એકપણું છે, અભિન્નભાવ છે. અને ''તે'' આપણા જ છે ''મારા'' જ છે નો ભાવ છે. અને અનાદિના સ્વચ્છંદને ટાળવાનું બળવાન કારણ પણ તે જ. જે કંઈ ભાવો હૃદયમાં ઉઠે તે જણાવવા યોગ્ય ન હોય તો પણ જણાવવા એમ કૃપાળુદેવનું વચન છે. તેમ થવાથી નિર્મળતા, પવિત્રતા વધતી જાય છે. આમ થયા જ કરે તેજ મારી ઈચ્છા અને ભાવના હોય અને તેમ માર્ગ હોય તો પછી મને મનદુઃખ થાય કે આનંદ તે તમે જ વિચારશો. (મને ઘણો આનંદ અને સંતોષ છે.) વળી આપણે તો તે જ પુરુષાર્થમાં છીએ કે ગમે તેમ કરીને રાગ-દ્વેષથી રહિત થઈએ. તો પછી મુમુક્ષુના કારણે તે થવા સંભવ નથી તેમ જાણશો.

તમારી તબિયત અવારનવાર કેમ બગડી જાય છે ? જરૂર ધ્યાન રાખી યોગ્ય ઉપચાર કરશો. મનુષ્ય દેહ તે આત્મકલ્યાણ માટે અત્યંત બળવાન સાધન છે અને તે સાધનનો પૂરેપુરો ઉપયોગ ન કર્યો હોય, ત્યાં સુધી ન બગડે તે ધ્યાન રાખશો. મન-વચન-કાયા; તન-મન-ધન સર્વ પ્રભુને અર્પણ કર્યા પછી તે સર્વે તો તેની અમાનત આપણી પાસે છે. માટે પણ, વધારે ધ્યાન રાખવા યોગ્ય છે. જરૂર ધ્યાન રાખી યોગ્ય ઉપચારાદિ કરી જલ્દી જલ્દી સ્વસ્થ થાઓ એવી અમારી પ્રભુને વિનંતી છે.

વિકલ્પવાળા મનને શાંત કરી પ્રેમ ભક્તિમય વિશેષ થશો. તમને આંગળીની તકલીફના કારણે લખવામાં

તકલીફ રહે છે છતાં મારા કરતાં વધારે કાગળ લખ્યા છે તે વાતના ધન્યવાદ. પત્ર લખવાની ઘણી જ ઈચ્છા રહે, પરંતુ નિરૂપાયતા છે. કલકત્તા આ વખતે રમાબેન સાથે આવેલ ત્યારથી વિશેષ આત્મીયતા લાગે છે, અનુભવાય છે. ફરી જલ્દી મળશું તેમ જણાવેલ છતાં કલકત્તાનો પ્રોગ્રામ થઈ જ નથી શકતો. આપણી ઈચ્છા તો જે છે તે જ. બાકી તો સર્વ ઈશ્વરાધીન સમજીએ. જેમ કરાવે તેમ અકર્તાપણે કરીએ. તેજ રાજના રાજમાર્ગનો રાઝ છે.

જ્ઞાની ગૃહસ્થાવાસમાં હોય ત્યાં સુધી બળવાનપણે ઉપદેશક ન થાય. ઋણાનુબંધી સાથે સહજભાવે જ્ઞાનની વાત કરે. માર્ગ ઉદ્ધારક કે પથ-પ્રદર્શક તરીકે જાહેરમાં કંઈ ન કરે. પોતે જે વ્રત-નિયમનું પાલન ન કરતાં હોય તેનો ''આદેશ'' ન આપે. છતાં આ કરવા યોગ્ય છે, કરશો. અમારાથી હાલમાં થાય તેમ નથી. તેમ જણાવી હેય-જ્ઞેય-ઉપાદેયનો લક્ષ કરાવે. પોતે વ્રત-નિયમ પાળતા નથી માટે અજ્ઞાનીની જેમ વર્તે છે. તેમ સમજવા યોગ્ય પણ નથી. માટે વિશેષ વિચારવા જેવું છે.

ભક્તિ જ્યાં સુધી સકામ છે ત્યાં સુધી જ્ઞાન (આત્મજ્ઞાન) ન થાય. નિષ્કામ ભક્તિથી જ જ્ઞાન થાય. જ્ઞાનીના ઉપદેશને વિશે અદ્‌ભૂતપણું છે. તેઓ નિરિચ્છાપણે ઉપદેશ આપે છે. સ્પૃહાદિથી રહિત હોય છે. ઉપદેશ એ જ્ઞાનનું મહાત્મ્ય છે. માટે સહેજ મહાત્મ્યને કારણે ઘણા જીવો બૂઝે છે.

અજ્ઞાનીનો સકામ ઉપદેશ હોય છે જે સંસારફળનું કારણ છે. તે રૂચિકર, રાગ-પોષક ને સંસારફળ દેનાર હોવાથી લોકોને પ્રિય લાગે છે અને તેથી જ જગતમાં અજ્ઞાનીનો માર્ગ વિશેષ, વિશેષ ચાલે છે. જ્ઞાનીનો મિથ્યાભાવનો ક્ષય થયો છે. અહંભાવ મટી ગયો છે. માટે અમૂલ્ય વચનો નીકળે. પરંતુ બાલજીવોને જ્ઞાની અજ્ઞાનીની વાણીનું કે તેમનું ઓળખાણ હોય નહીં. માટે સત્‌ધર્મનો માર્ગ અગમ-અગોચર જણાવ્યો છે. અને જ્ઞાનીની ઓળખાણ પછી કંઈ ખાસ કરવાનું રહેતું નથી, માટે સુગમ, સહજ અને સરળ પણ કહ્યો છે.

જ્ઞાનીની સાચી ઓળખાણ તે પણ સ્વ-આત્મગુણનો આવિર્ભાવ છે, જે બીજા અનેક ગુણોને ઢસડી લાવે છે.

ઘણો સમય થયો, આપણે મળ્યા. પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય જલ્દી પ્રાપ્ત કરવું જ જોઈએ. ''જેને પ્રાપ્ત ન થાય'' તેવાને પણ પ્રાપ્ત હોય તો તમારે જરૂર ઉતાવળ કરી જલ્દી જલ્દી કાર્ય કરી જ લેવું જોઈએ, એમ ખૂબ ભાવ રહે છે. અમારા પ્રત્યે પરમ સ્નેહ જેને હોય તેને પ્રાપ્ત કેમ ન હોય?

એજ

આત્મભાવે સ્નેહ સ્મરણ. ◆

ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય

ભગવાનની ભક્તિનું સ્વરૂપ

ભક્તિ જ્ઞાનનો હેતુ છે, જ્ઞાન મોક્ષનો હેતુ છે.

પત્રાંક ૫૩૦ - શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

ભક્તિથી જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે અને જ્ઞાન પ્રગટ થાય તો મોક્ષ પ્રગટ થાય છે. જીવે ફક્ત એક દૃઢ નિશ્ચય કરવાનો છે કે આ ભવ કોઈ એવા મહાભાગ્ય, પ્રાપ્ત એવા જ્ઞાની પુરુષને આશ્રયે જાય. બસ આવો ભાવ આખી જિંદગી ચાલે, એવો પુરુષ કદાચ મળી પણ જાય તો મોક્ષનો માર્ગ ચોક્કસ મળી જાય.

*** ભક્તિનું બળ સંસારના વિપરીત પરિબળોને નિર્બળ કરે છે; આત્માને ઉજ્જવળ કરી નિર્મળ કરે છે. ભક્તિની શક્તિ અનુપમ છે. તે શક્તિની સીમા અમર્યાદ છે અને અમર્યાદ શક્તિ મુક્તિનું દાન કરે છે.**

અહીયા ભક્તિ કોની એ બહુંજ ઈમ્પોર્ટન્ટ છે, અને કેવી રીતે કરવી એટલુંજ ઈમ્પોર્ટન્ટ છે. મોટાભાગનાં લોકોને ભક્તિ એટલે શું ? એનો સાચો અર્થ જ કદાચ ખબર નથી.

ભક્તિથી ન માની શકાય એવી શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. અહીંયા શક્તિ કહેતા આત્માની શક્તિ એટલે કે આત્માનું બળ કહીએ, મનોબળ કહીએ, આત્મવિશ્વાસ કહીએ બધું એકજ; આત્માની શક્તિ પ્રગટ થાય છે એટલે કે સ્ટ્રોંગવીલપાવર ક્રિએટ થાય છે. જેના કારણે ભક્તિ કે ધર્મની આરાધના કરવા માટે વીર્ય આત્મબળથી સ્ફુરાયમાન થાય છે અને આટલા ભવોની અંદર જે રાઈટ ડાયરેક્શનની અંદર પુરુષાર્થ નથી થઈ શક્યો, તે પુરુષાર્થની શરૂઆત થાય છે.

*** ભગવાનની ભક્તિનું સ્વરૂપ**

શ્રવણ, કીર્તન, પૂજન, અર્ચન આદિ

નવધા ભક્તિના નામે ઓળખાતા નવ પ્રકાર પ્રસિદ્ધ છે. તેની પાછળ તેના હાર્દમાં રહેલ અંતરંગ ભાવોનું મૂલ્ય અમૂલ્ય છે અને સર્વ સિદ્ધિને આપનાર છે. નવધા ભક્તિ એટલે નવ પ્રકારે થતી ભક્તિ છે. જગતનાં બધા દર્શનો આ નવ પ્રકારની જુદી જુદી રીતથી જ ધર્મધ્યાન કરે છે. આ ભક્તિ ભાવથી જ થઈ શકે. ભાવ વગર તો કોઈ પ્રકારની ભક્તિ સંભવિત જ નથી એટલે કે નવ જુદા જુદા પ્રકારની જે ભક્તિ કહેલી છે તે ભક્તિની પાછળના બળવાન ભાવોનું મૂલ્ય અમૂલ્ય છે.

કયા ભાવોનું મૂલ્ય અમૂલ્ય છે ? હીરા તો હજારો જાતના હોય છે. એમાંયે કોહિનૂર કહીએ એ પણ હીરામાનો જ એક હીરો છે. એવી જ રીતે ભક્તિ આખું જગત કરે છે, પરંતુ ભક્તિ માટે ભાવ કેવા હોવા જોઈએ એ અત્યંત અગત્યનું છે. આવું સાંભળી દરેક મનમાં કહેશે કે મારી ભક્તિ તો અદ્‌ભુત છે. જીવને લાગતું હોય ભાવ સારા છે, પણ આત્માના

કલ્યાણનું કારણ થાય છે? ભ્રાંતિથી જે ભાવોને અત્યંત સારા, અદ્‌ભુત માનવામાં આવે છે એ ભાવો કદાચ સાચા અર્થમાં એવા ન હોઈ શકે. સાચા આત્માથી જ્યારે ભાવ નીકળે ત્યારે એ ભાવોનું અમૂલ્યપણું શું કહેવાય એ જીવ સમજી શકે. આજે ગમે તેવી સરસ ભક્તિ કરતાં હોઈએ, કલાકો સુધી હૃદય દ્રવી જતું હોય પણ પૂછીએ, તું તારા આત્માને ઓળખે છે? આત્મા નિર્મળ કે પવિત્ર થયો છે? એ આત્મામાંથી આ ભાવ નીકળે છે કે મિથ્યાત્વી, અજ્ઞાની એવા આત્મામાંથી આ ભાવ નીકળે છે? જો અજ્ઞાની આત્મામાંથી નીકળતા હોય તો એ ભાવો કેવા શુદ્ધ હોય એ વિચાર કરવા જેવો છે.

*** ભક્તિનું સ્વરૂપ સદ્‌ગુરુને સમજવા યોગ્ય છે. જ્ઞાની ભગવંતના વિધાનના મૂળમાં જે રહસ્ય વાત છૂપાયેલી છે તે માત્ર અંતરગત ભાવો અને તેના આરાધન સંબંધે છે.**

જેણે આત્માનો અત્યંત બળવાન અનુભવ કરેલો છે, ઉત્કૃષ્ટ એવા સાતમાં ગુણસ્થાનકે સ્પર્શ કરેલો છે એટલે કે સંસારના અનાદિકાળથી પજવતા એવા વિષય અને કષાયોને જેણે વશમાં કરેલા છે એવો જે પુરુષ તે આ ભક્તિને ઓળખી શકે. આખું જગત ભક્તિ કરે છે છતાં જે કંઈ પ્રાપ્ત કરવા જેવું છે એ ચોક્કસ પ્રાપ્ત નથી થયું તો એનો અર્થ એ થયો કે ભક્તિનો ઊંડાણથી કંઈક જુદો અર્થ છે. જે ભવોભવથી જાણીએ છીએ અને જે ફળ નથી મળેલું એજ કહે છે કે આ ભક્તિ ભૂલ ભરેલી છે અથવા ભક્તિનો સાચો અર્થ ખબર નથી. માટે આ ભક્તિનું જે રહસ્ય છે એ ફક્ત એવા જ્ઞાની પુરુષ સિવાય બીજા કોઈ સમજાવી, બતાવી ન શકે.

આ ભક્તિના ઘણા રહસ્યોમાંથી એક જે રહસ્ય છેતે આત્માની અંતરશૈલી અને અંતરશૈલીથી ભાવ કેવા કેવા પ્રકારે પ્રકાશિત થઈ શકે. આ અંતરશૈલીની વાત જ્ઞાનીપુરુષ સિવાય બીજા કોઈપણ પુરુષ બતાવવા સમર્થ નથી.

અંતરશૈલીનો અર્થ એ છે કે આત્માના પ્રદેશની સાથે કર્મની વર્ગણા જે રીતે બીહેવ - મીસબીહેવ કરે છે એનું યથાર્થ જ્ઞાન. જે કંઈ ભાવ કરીએ છીએ તો કર્મ બંધન થાય છે; કંઈ શુભ-અશુભ ક્રિયા કરીએ છીએ, એ ક્રિયાની સાથે પણ ભાવ પહેલો હોય જ એનાથી કર્મબંધન થાય છે. એનો અર્થ એમ થયો કે જે પ્રકારની ક્રિયાઓ, જે પ્રકારનાં ભાવો આપણે કરીએ છીએ એના નિમિત્તથી કર્મ બંધાય છે. જેવા ભાવ એવું કર્મ બાંધીએ છીએ. તો કર્મનું

બીજું નામ ભાવ પણ કહી શકાય. તો પછી જે ભાવ કરીને ધર્મ કરીએ છીએ અને કંઈ પ્રાપ્ત થતું નથી તો પછી બાહ્યશૈલીથી એટલે કે ઉપર ઉપરથી, શબ્દોથી ધર્મને, આત્માને, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય, ક્ષમા વિગેરે સાંભળીએ છીએ. અંતરથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ બધાનો યથાર્થ અર્થ સમજાણો છે ? દરેક કહેશે હા સમજાણો છે, પણ જ્યારે આત્મા પ્રગટ થઈ એ અર્થ ખોલી આપશે ત્યારે લાગશે આટલા ભવમાં આ જ્ઞાન શબ્દનો અર્થ કે ચારિત્રનો સાચો અર્થ હવે સમજાણો. એટલે કે આત્માની અંદર કયા પ્રોસેસ ચાલે છે એવી અંતરશૈલી આત્માની, એનું બીજું નામ કહીએ ભાવ એનું જે સીક્રેટ છે આ ભક્તિના રહસ્યથી ઉત્પન્ન થાય છે.

અંતરગત ભાવોનો મતલબ 'અંતરશૈલી'; આત્માના પ્રદેશ સાથે કર્મવર્ગણાનું વર્તન જે કહીએ એ જ્યાં સુધી આત્માનો અનુભવ ન હોય ત્યાં સુધી એક પણ વાત કોઈપણ જીવ સમજી શકે એ લગભગ અસંભવ છે. જીવને લાગે હું સમજું છું. જે વાંચેલું છે, જે સાંભળેલું છે, જે યાદ રાખેલું છે, એ જે બોલીએ છીએ એને સમજણ કહીએ છીએ. એ જાણકારી છે, અનુભવ નથી અને મોક્ષમાર્ગની અંદર અથવા આત્મા અનુભવ સ્વરૂપ હોવાથી એ જે જે જાણે છે એ અનુભવે કરીને જાણે છે. આજે તમારી પાસે જે જાણકારી કે જે સમજણ છે, એ પાંચ ઈન્દ્રિયોએ અનુભવથી ગ્રહણ કરેલા હોય એવા પદાર્થની જ હશે, બાકી નહીં. સંસારના પદાર્થનું નામ લઈએ, જેમ બરફી કહીએ, તો ક્યારેક ખાધી હશે પછી ૧૦ જાતની બરફીના વિચાર આવી શકે, ૧૦ દુકાનના વિચાર આવી શકે. પણ ઉલફૂલટૂલ શબ્દ વાપરું જે આત્માનો સગોભાઈ એને કોઈ નથી ઓળખતું. એવી રીતે ભવો ભવથી આત્મા, આત્મા બોલતા આવીએ અને પછી કહીએ આત્માને ઓળખીએ છીએ તો ન ઓળખવા જેવું છે. આ રહસ્ય ભક્તિ માર્ગથી પ્રગટ થાય છે.

*** ''તે જણાવી તેની વ્યાખ્યા કરતાં પહેલાં, જેને સ્વઆત્મ કલ્યાણની પ્રાપ્તિ અર્થે સાધના કરવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા વર્તે છે, તેણે શું કરવું, કયા ક્રમથી ચાલવું તે બતાવનાર શ્રેણિ પરમકૃપાળુ દેવ આત્મજ્ઞાની શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ પત્રાંક ૧૨૮માં અદભુત શૈલીથી માંગણીરૂપ વચનો દ્વારા કોશિષ કરી છે, તે માર્ગદર્શનરૂપ અપૂર્વ બોધવચનો આ રહ્યા:''**

જેને આત્મકલ્યાણની ખરેખર ઈચ્છા છે કે આ મનુષ્યપણું નિષ્ફળ ન જવું જોઈએ, જેને મોક્ષમાર્ગની, આત્મજ્ઞાનની, આત્માના સાક્ષાત્કારની તીવ્ર જિજ્ઞાસા છે અને અનુભવથી મને પણ સમક્તિની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે એવો જે વિશ્વાસ દૃઢ કરે છે એવા લોકોએ શું કરવું, કયા ક્રમથી કરવું એ આખો ક્રમ પરમ કૃપાળુ દેવે આપેલો છે.

*** ''ક્ષણે ક્ષણે પલટાતી સ્વભાવવૃત્તિ નથી જોઈતી.**
અમુક કાળ સુધી શૂન્ય સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.
તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સંત સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.
તે ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત્સંગ સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.
તે ન હોય તો આર્યાચરણ (આર્ય પુરુષોએ કરેલા આચરણ) સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.
તે ન હોય તો જિન ભક્તિમાં અતિશુદ્ધભાવે લીનતા સિવાય કંઈ નથી જોઈતું, તે ન હોય તો પછી માગવાની ઈચ્છા પણ નથી.''

આ આખો મોક્ષમાર્ગનો ક્રમ પરમ કૃપાળુ દેવે બતાવેલો છે જેનો બીજો અર્થ છે ભક્તિનું રહસ્ય.

*** સહજ વિચારથી સમજાશે કે સૌથી પ્રથમ ઉત્તમ વસ્તુની જિજ્ઞાસા બતાવી અને તેના અભાવમાં તેની પ્રાપ્તિને અર્થે અતિઉપકારી એવી ભાવદશાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી છે; એમ ઉત્તરોત્તર કરવામાં આવ્યું છે. મોક્ષાભિલાષીએ ઠેઠ નીચેના પગથિયાથી શરૂ કરી ઉપર ચઢતા જઈ અંતિમ શ્રેષ્ઠ ધ્યેય એટલે કે કેવળજ્ઞાન સુધી પહોંચવાનું છે એવો નિર્દેશ કર્યો.**

પ્રથમ કહ્યું કે, 'ક્ષણે ક્ષણે પલટાતી સ્વભાવવૃત્તિ નથી જોઈતી,' અર્થાત્ સહજ સ્થિર સ્વભાવરૂપ અથવા ક્ષાયિકભાવવાળી આત્મદશા જોઈએ છે.

અખંડપણે આત્મા પોતાના ભાવમાં કે સ્વભાવમાં

રહે એનું બીજું નામ ક્ષાયિક અથવા યથાખ્યાત ચારિત્ર અથવા કેવળજ્ઞાનની દશા કહેવાય. ક્ષાયિક ચારિત્ર કહીએ ત્યારે ચારિત્રની અંદર એવી દશા છે કે સર્વ ભાવોનો સંપૂર્ણપણે ક્ષય કરેલો છે અર્થાત્ જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય, અંતરાય એવા ઘાતિ કર્મોનો સંપૂર્ણ ક્ષય થયો હોય; ભાવરહિત, ઈચ્છારહિત દશા પ્રાપ્ત થાય અર્થાત્ ક્ષણે ક્ષણે પલટાતી વૃત્તિ ન હોય. આત્મસ્વભાવમાં સ્થિરતા, શાંતિ સિવાય બીજુ કાંઈ ન હોય.

ચારિત્ર એટલે અનેક પ્રકારના જુદી જુદી જાતના વર્તન કહીએ સંસારની અંદર કે આનું ચારિત્ર કેવું છે ? અથવા એમ કહીએ કે આ ભાઈ કે આ બેન કેમ વર્તે છે. જે કંઈ કરવા - કરાવવાની વૃત્તિ અને ક્રિયા એ બધું ચારિત્રની અંદર સમાઈ જાય છે. એટલે જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓ, વૃત્તિઓ કે ભાવો કરવામાં આવે છે. આત્મા અનેક જુદા જુદા ભાવ કરે છે એટલે કે ૨૫ પ્રકારના જે મોહનીય કર્મ ચારિત્ર મોહનીય કર્મ ભાવ એ ભાવ સિવાય બીજા ભાવ ક્યા હોય ? અર્થાત આત્મા પાસે જેવું જોઈએ એવું ચારિત્ર નથી માટે જુદી જુદી જાતના હજાર ભાવો કરે છે. આ છેવટની દશા માંગી, આના સિવાય કંઈ નથી જોઈતું. હવે એવી દશા જો આપણી ન હોય તો.

*** એવી દશા ક્યારે આવે ? એ જણાવવા માટે ત્યાર પછીના વચનો કહે છે, કે જ્યારે અમુક કાળ સુધી દેહ, ઈન્દ્રિયો, પ્રાણ, મન, વચન અને વિકલ્પ આદિથી પર એવી સ્વભાવ સ્થિરતારૂપ આત્મદશા અથવા સ્વાનુભૂતિ સ્વરૂપ શૂન્યાવસ્થા સંપ્રાપ્ત થાય ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ ધ્યેય સુધી અંતમાં પહોંચી શકાય છે.**

અમુક સમય સુધી શૂન્યતા સિવાય કંઈ નથી જોઈતું. બધા સમય માટે શૂન્યતા એ કેવળજ્ઞાન છે અને અમુક સમય સુધી શૂન્યતા જ્યારે કહીએ ત્યારે આત્માનો સાક્ષાત્કાર થઈ ગયા પછી જ્યારે ઊંડા ધ્યાનમાં જઈએ, આત્મસમાધિ જ્યારે લાગે ત્યારે મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, મન, વચન, કાયા, બધી ઈન્દ્રિયો શાંત અને ષુપ્ત થઈ જાય અને એક અજીબ શાંતિ સિવાય બીજો કોઈપણ અનુભવ ન હોય. એવી નિરવ શાંતિનું બીજું નામ શૂન્યતા કહીએ. એવી અદ્‌ભુત શૂન્યતા અમુક કાળ સુધી રહેતી હોય તો એ કેવળજ્ઞાનનું બીજ કહીએ. તો બે મિનિટની, પાંચ મિનિટની આવી આત્મસમાધિ જેને લાગી છે ત્યાં આત્મા સિવાય બીજો કોઈ ઉપયોગ નથી, આત્માના સ્વભાવમાં સ્થિરતા છે. એ એક અનુભવ થઈ ગયો, તો અખંડપણે એ દશા પ્રાપ્ત થાય એ કેવળજ્ઞાન છે, સર્વજ્ઞપણું છે, ઈશ્વરપુણું છે અને એ દશા આ મનુષ્યદેહે આપણને પ્રાપ્ત થઈ શકે એની પ્રતીતિ ભગવાને આપણને આપી છે કે તમે પણ એવો પુરુષાર્થ કરો તો જ્ઞાનનો વિકાસ ચોક્કસ થઈ આ દશા તમને મળશે. કેવળજ્ઞાન આ દેહે ન મળે તો આવતા ભવે ચોક્કસ મળે પણ એનો અનુભવ કેવો હોય, એ તો ચોક્કસ ખબર પડે.

*** એ ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સંત સિવાય બીજું કાંઈ નથી જોઈતું. તે સ્વાનુભવરૂપ સમ્યકદર્શનની પ્રાપ્તિનો અપૂર્વ લાભ સંત કે સત્પુરુષના સમાગમના નિમિત્તથી મળે છે, તે કારણે તેવી માગંણી કરી. સંતની સાચી ઓળખાણ સત્સંગના આરાધનથી થાય છે. આત્મકલ્યાણની સિદ્ધિનું રહસ્ય પણ સત્સંગના યોગે પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી સત્સંગ માટેની માંગણી કરી. પાપથી નિવર્તવારૂપ સદાચારના સેવન વિના સત્સંગ ફળવાન થતો નથી, તેથી આર્યાચરણ માટે ઈચ્છારૂપ માંગણી કરી; અને સદાચારનું સેવન જિનભક્તિ એટલે જિનભગવંત અને તેમણે પ્રકાશેલા ધર્મવચનોમાં પ્રેમ અને શ્રદ્ધા આવ્યા વિના થઈ શકતું નથી, તેથી જિનભક્તિમાં શુદ્ધ ભાવ રાખી લીન થવાની માંગણી કરી.**

આત્માનો સાક્ષાત અનુભવ કહીએ, શૂન્યતા કહીએ એ ફક્ત એવા આત્મપ્રાપ્ત જ્ઞાની પુરુષનો સંયોગ, સમાગમ થાય તો જ એ સીક્રેટ મળી શકે; બાકી બીજો કોઈ કરતાં કોઈ ઉપાય નથી કે કોઈપણ જીવ પોતે પોતાની મેળે આત્માનો સાક્ષાત્કાર કે અનુભવ કરી શકે. એટલે એવી અમુક કાળ માટેની શૂન્યતા જો ન મળતી હોય તો સંતની ઈચ્છા કરી.

આવા આત્મજ્ઞાની સંત એટલે કે જ્ઞાની પુરુષની ઓળખાણ થાય, એમનો આશ્રય અને નિશ્ચય થાય, એમના મય થઈ અને આ જીવન વ્યતિત થાય તો અમુક કાળ સુધીની શૂન્યતાની દશા જીવને ચોક્કસ પ્રાપ્ત થાય.

*** એ ન હોય તો અમુક કાળ સુધી સત્સંગ સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.**

જો આવા જ્ઞાની પુરુષ કે સંતનો સમાગમ પણ ન હોય તો અમુક કાળ સધી સત્સંગ સિવાય બીજું કાંઈ નથી જોઈતું. હવે અહીંયા સત્સંગનો અર્થ એ જ છે આત્માને પ્રાપ્ત કરવા માટે સાચી રીતે જે લોકો આત્માની આરાધના કરે છે. આખું જગત આત્માની આરાધના કરે છે પણ ડાઈરેક્શન રાઈટ છે ? તો કહે ના. તીર્થંકરોના, રામ, કૃષ્ણના જીવન ચરિત્ર, એમણે પોતાના દેહથી શું શું કરેલું, જન્મથી મરણ સુધી એની નાનામાં નાની વાત યાદ રાખી અને પછી કથા એની ચાલ્યા જ કરે એ કાંઈ સત્સંગ નથી, એ ધર્મ કથા છે, વ્યાખ્યાન વિગેરે છે. જ્યાં સત્ કહેતાં આત્મા જાગૃત થાય, આત્માની પ્રાપ્તિ થાય એવો જે સંગ છે એ સત્સંગ છે.

જેમ જૈનો બધા જ મહાવીરની શ્રદ્ધા કરે છે, મહાવીરના પાંચ મહાવ્રતો પાળે છે, નાની-મોટી એવી બધી ધર્મની ક્રિયા કરે છે. પણ મહાવીરને ઓળખે છે ? મહાવીર ભગવાને જન્મ લીધો ત્યારથી દેહ છોડી દીધો ત્યાં સુધી દેહથી કઈ કઈ ક્રિયા કેવી રીતે કરી એની તો જાણકારી છે. એના આત્માએ શું કર્યું એ તો કોઈ જણાવતા નથી. આખું જગત મિસ્ટર મહાવીરને ઓળખે છે, અમે ભગવાન મહાવીરને ઓળખીએ છીએ. મહાવીરના આત્માએ જન્મ લીધો એ પહેલાના ત્રણ ભવની અંદર આત્માની એવી શું આરાધના કરી કે જે આરાધનાના કારણે આ જન્મ થયો અને આખા જગતને કલ્યાણનું કારણ થયું. દીક્ષા લીધી તો સાડાબાર વર્ષ સુધી ક્યાં આહાર કર્યો અને કેટલા ઉપવાસ કર્યા એ જેટલું અગત્યનું છે એનાથી અનેકગણું અગત્યનું એ છે કે કેવા ભાવે કરી એમણે કેવળજ્ઞાન પ્રગટાવ્યું. કેટકેટલા ભવોના કેટકેટલા દોષોની કેવી ક્ષમાપના કેટલા વર્ષો સુધી નીરંતર કેવી ચાલી હશે કે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું. આ છે અંતરશૈલી આત્માની અને ભક્તિમાર્ગના રહસ્યની.

જ્યાં આત્મા પ્રગટ થાય, આત્માના છ પદ જીવને અનુભવમાં આવી જાય એવો જ્યાં સમાગમ થતો હોય એ સત્સંગ છે.

*** આવો સત્સંગ ન મળે તો આર્યપુરુષે કરેલા આચરણ તેના સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.**

લૌકિક રીતે જે પ્રકારે બધા ધર્મધ્યાન ભવોભવથી કરે છે એવી ધર્મની આરાધના જોઈએ. તે ન હોયતો જિનભક્તિમાં અતિ શુદ્ધ ભાવે લીનતા સિવાય કંઈ નથી જોઈતું.

આર્ય આચરણ પણ ન થતું હોય તો પછી જિન કહેતા જગતના જેટલા મહાપુરુષોએ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરેલો છે, જેને આખી દુનિયા ભગવાન તરીકે ઓળખે છે એવા મહાવીર કહો, શિવ, રામ, કૃષ્ણ કે બીજા જે પણ સંતો મોક્ષે ગયા હોય એ બધા જિન છે.

જૈન એ સંપ્રદાય છે, એક વાડો છે, એક બંધન છે અને ભગવાન બધા જિન હતા. એને કોઈ વાડો, બંધન ન હતું. આપણે કહીએ કે અમારો તો આ ધર્મ બાકી બધાનો અધર્મ. આવી સંકુચિત માન્યતાથી જગતના લોકો આજે જૈન દર્શનને કે મહાવીરને ઓળખી ન શક્યા જ્યારે બીજા દર્શનના ભગવાન કૃષ્ણ કહીએ, પયગંબર કહીએ આખું જગત ઓળખે છે. તત્વની સરખામણી કરીએ તો ''મહાવીર ધ બીગેસ્ટ સાયંટીસ્ટ ઓફ ધ વર્લ્ડ,'' એમણે જે સાયંટીફીકલી બધા સિદ્ધાંતો પ્રૂવ કરીને આ જગતને આપ્યા એ જગતના કોઈ લોકો નથી જાણતા. **તે ભક્તિ ન હોય તો પછી કંઈ માંગવાની ઈચ્છા નથી અર્થાત એને કંઈ પ્રાપ્ત ન થાય.**◆

---

* ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય .... લેખક : શ્રી ભોગીલાલ ગીરધરલાલ શેઠ

નોંધ : પૂજ્યશ્રીના 'ભક્તિમાર્ગનું રહસ્ય'ના વિવેચનોનું આ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ અનન્ય પરિવર્તનના તંત્રી વિભાગ દ્વારા આવરવામાં આવ્યું છે.

पूज्यश्री की अमृतवाणि

स्वच्छंद

पिछले अंक में हमने यह समझा कि जब भी कोई भी जीव ऐसा समझता है कि मुझे आता हे, या आ गया, वहाँ फुल स्टोप आ जाता है और फिर उसके आगे का जो कुछ समझने जैसा है, वह जीव नहीं समझ सकता क्योंकि उसे लगता है कि मैं सब समझता हुँ। जीव को अनेक प्रकार से बार बार विचार करके स्वच्छंद को समझना ही पड़ेगा और जब स्वच्छंद समझ में आयेगा, तो फिर उसे टालने का उपाय निश्चित समझमें आयेगा और लम्बे समय के जागृत पुरुषार्थ से वो टल पायेगा।

परम कृपालु देव ने पन्ने पन्ने पर स्वच्छंद के बारे में लिखा हुआ है, मैं उस में से कुछ पद पढ़ जाता हूँ -

''एवो मूल मार्ग पामवा रे,
अने जवा अनादि बंध
उपदेश सद्‌गुरुनो पामवो रे,
टाली स्वच्छंद अने प्रतिबंध।''

जब तक स्वच्छंद और प्रतिबंध जीव टाल ना सके, तब तक जीव में तीर्थंकर का बोध भी परिणाम नहीं पा सकता। याने की आत्मा से ये बोध ग्रहण नहीं होगा और बुद्धि से बोध ग्रहण होगा तथा बुद्धि तर्क - वितर्क करेगी, करेगी और करेगी ही। बुद्धि स्वयं जो समझ रही है कि ये कितना सच्चा है, यही विचार करेगी। अब जो सब वाक्य कह

रहा हूँ, वो सब आपको प्रेक्टीस में एक बार नहीं, बहुत बार आया होगा, तो उस पर विचार करें। जब सामने किसी व्यक्ति के साथ, कुछ भी बातचीत हो रही हो, तब जो बुद्धि से समझते होगे तब प्रत्येक, हर एक व्यक्ति स्वयं सच्चा है, इस तरह से बचाव निश्चित करेगा। उदाहरण जब कोई एकदम पक्के निश्चय से कहे की आप में ये दोष है, तो १००% आप बचाव करेंगे और कहेंगे - 'मेरे में ये दोष नहीं हैं' और उसके लिये प्रमाण देंगे। ऐसा जब कह रहा हूँ, तो आधी सेकन्ड के लिये विचार कर देखें कि कब कब किसी ने आपको कहा है कि यह आपकी भूल है, यह गलत है और उसी ही समय आपने वापस जवाब ना दिया हो कि, ''मैं सच्चा हूँ या सच्ची हूँ।'' इसलिये जब वांचन होता है तब एक एक शब्द को महिने, दो महिने, साल या पूरी जिंदगी में वो वचन मेरे लिये कितने सच्चे हैं ऐसा महेसूस होना चाहिए। नहीं तो कितने भी शास्त्रों को घोट डालें तो भी कोई लाभ नहीं। कहने का मतलब है, ऐसे एक एक वचनों पर ध्यान आना चाहिये। फिर जब समय मिले तब विचार कर देखना कि - जब जब इस तरह और जब आप रीअेक्शन देते हो, तब वह बुद्धि है। और जब अंतर विचार करते हो कि सचमुच यह दोष कैसे है? सामने वाले व्यक्ति को यह दोष कैसे दिख रहा है? तो यह हृदय से, आत्मा से विचार हो रहा है। याने कि बोध परिणाम पा रहा है, और ऐसा जब कहते हैं, तो सब भवों के लिये समझ ले ली है।

आत्मसिद्धि शास्त्र में -

रोके जीव स्वच्छंद तो, पामे अवश्य मोक्ष;
पाम्या तेम अनंत छे, भाख्युं जिन निर्दोष।

(गाथा - १५)

प्रत्यक्ष सद्गुरु योग थी, स्वच्छंद ते रोकाय;
अन्य उपाय कर्या थकी, प्राये बमणो थाय।

(गाथा - १६)

स्वच्छंद सिर्फ आत्म प्राप्त ऐसे जो सद्गुरु हो तो ही टल सकता है, रोका जा सकता है। और आत्म प्राप्त सद्गुरु के बिना चाहे जो प्रयत्न करने में आये तो स्वच्छंद दोगुना होता है, कम होने का तो सवाल ही नहीं। इसका विस्तृत विवेचन आगे आयेगा।

स्वच्छंद मत आग्रह तजी, वर्ते सद्गुरु लक्ष;
समकित तेने भाखियुं, कारण गणी प्रत्यक्ष।

(गाथा १७)

स्वयं जिस मत का आग्रह जीव रखता है, उस मत के आग्रह को त्याग कर सद्गुरु का जहाँ लक्ष्य है, उस तरह से जो वर्तन करने में आये, तो निश्चित समकित की प्राप्ति होती है, क्योंकि उसके सब कारण प्रत्यक्ष अर्थात् साक्षात हाजिर हैं।

''मानादिक शत्रु महा निज छंदे न मराय''

अब लोभ और मान ये दोनों दोष ऐसे हैं कि कितने ही जन्मो तक पुरुषार्थ करने में आये और साथ में सद्गुरु का साथ हो तो ही मान ओर लोभ टल सकते हैं। इन दोनों की सुक्ष्मता ऐसी है कि जीव इन्हे पहचान

जब कोई एकदम पक्के निश्चय से कहे की आप में ये दोष है, और जब आप रीअेक्शन देते हो, तब वह बुद्धि है। और जब अंतर विचार करते हो कि सचमुच यह दोष कैसे है? सामने वाले व्यक्ति को यह दोष कैसे दिख रहा है? तो यह हृदय से, आत्मा से विचार हो रहा है। याने कि बोध परिणाम पा रहा है,

लोभ और मान ये दोनों दोष ऐसे है कि कितने ही जन्मो तक पुरुषार्थ करने में आये और साथ में सद्गुरु का साथ हो तो ही मान ओर लोभ टल सकते है। इन दोनों की सुक्ष्मता ऐसी है कि जीव इन्हे पहचान ही नहीं सकता।

ही नहीं सकता। अब, ऐसे वचन सुनकर, लगेगा कि मान जैसी चीज पहचान में ना आये? यह तो एकदम पहचान में आये ऐसा है। जब स्टेज पर बुला कर बहुमान करें, तो ना बोल दे याने मान गया। कोई कहे आप बहुत महान हैं, ऐसे हैं, तब कहेंगे - नहीं रे, मैं तो ऐसा नहीं और मन में लगेगा मैं तो हूँ। ऐसा ही लोभ का स्वरूप है। चाहे जैसी दशा हो पर मान और लोभ ये, सद्गुरु के प्रति अत्यंत ऐसी प्रेम भक्ति उत्पन्न ना हो तो, कभी भी जा नहीं सकते । अब आप स्वयं ये विचार करते रहें और अत्यंत ऐसे गुप्त मान व लोभ को खोजने का प्रयत्न करें। जो एक धार प्रयत्न करते रहें, तो आठ - पन्द्रह दिन में दिखेगा की ये मेरा मान है। और फिर थोडे महिने होंगे, तब समझेगा की नहीं नहीं, पहले समझा वह तो बहुत स्थूल था, अब जो समझा वो सच्चा है। इस तरह पूरी जिंदगी पहले लगेगा की मान पकड़ में आ गया है और थोड़ा समय जाने से लगेगा की पुरा नहीं समझा। अभी बाकी है।

मानादिक शत्रु महा, निज छंदे न मराय;
जाता सद्गुरु शरण मां, अल्प प्रयासे जाय।

(गाथा १८)

''जाता सद्गुरु शरण मां'' यह एक ही वाक्य जीव को जो बराबर समझ में आये तो वह १२ वें गुणस्थानक तक का सफर और १४ वे केवलज्ञान भी प्राप्त कर सकता हैं। 'जाता सद्गुरु शरण मां' इतने ही वाक्य का अर्थ समझना भी मुश्किल है।

'बिना नयन' में भी कहते है

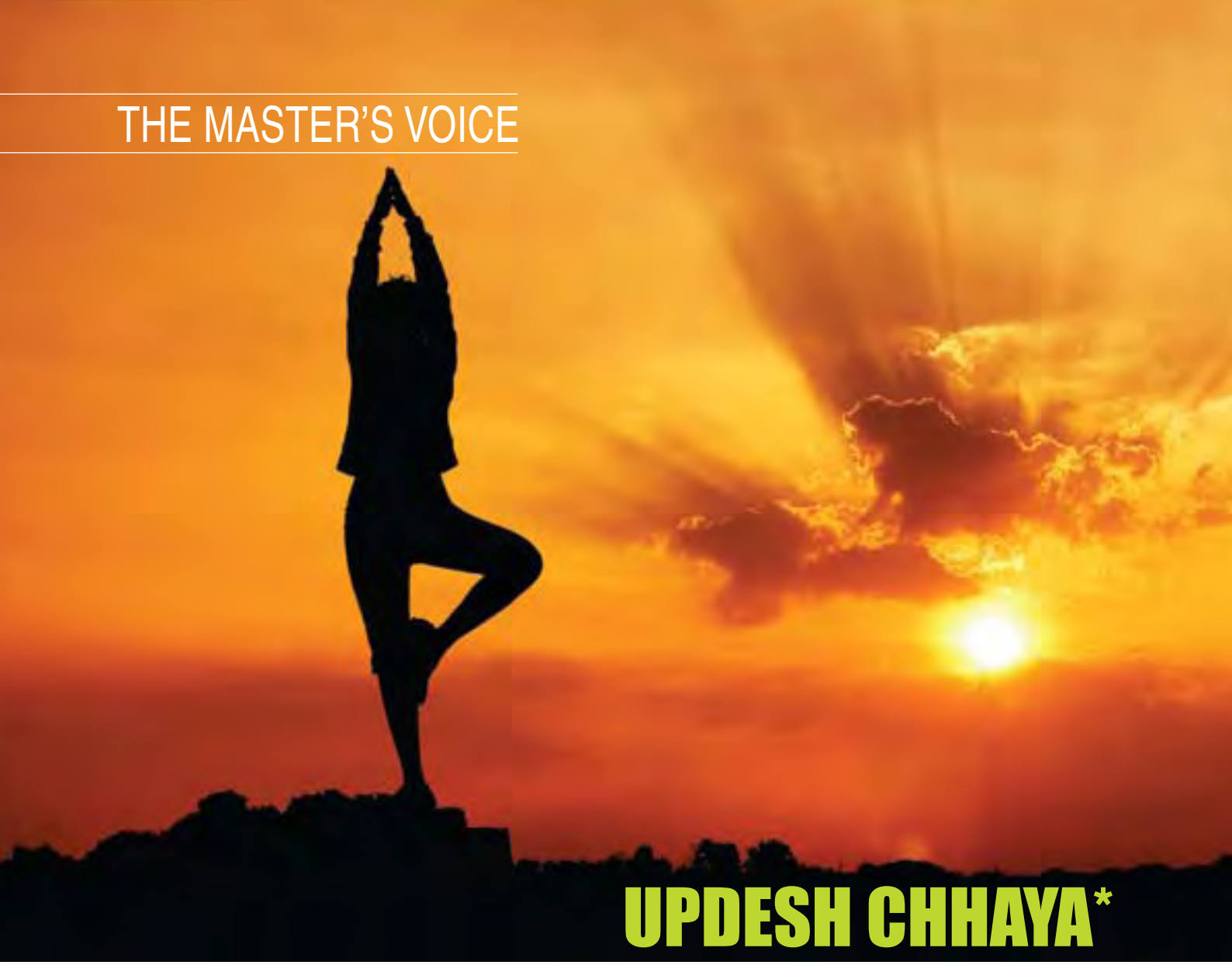
''पाया की ये बात है, निज छंदन को छोड़,
पीछे लाग सत्पुरुष के, तो सब बंधन तोड़।

जिन्हें पूरे मार्ग की प्राप्ति हो चुकी है, ऐसे लोग कहते हैं कि 'निज छंदन को छोड़'। अपना स्वच्छंद का दोष टाल। इन सब में एक ही ध्वनि निकलती रहती है। क्या? स्वच्छंद टालो, स्वच्छंद समझ में आये फिर ही स्वच्छंद को टालना संभव है। उपदेश छाया ५ में परम कृपालु देव बताते हैं, कि ''आत्मा को विघ्न करते हैं, ऐसे सब प्रकारो का सेवन जीव करता है, और परमार्थ का मार्ग छोड़कर वाणी कहता है, इसे ही अपनी चतुराई कहते हैं, और इसे ही स्वच्छंद कहा है।''

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

जब तक स्वच्छंद और प्रतिबंध जीव टाल ना सके, तब तक जीव में तीर्थंकर का बोध भी परिणाम नहीं पा सकता।

नोंध : पूज्यश्री के 'स्वच्छंद' के विवेचन का यह संक्षिप्त स्वरूप अनन्य परिवर्तन के संपादक विभाग द्वारा लिखा गया है।

UPDESH CHHAYA*

*Chapter 957 – Shrimad Rajchandra Vachanamrut

◆ Indicates Textual material

We learned in the last issue that .....

- ◆ 'Sasvadan Samkit' means decreased or reduced Samkit ie clouded realization. In spite of being so, importance of Samkit will prevail over falsehood. Just as a lump of butter removed after churning buttermilk, even if put back in buttermilk, does not get mixed therewith, similarly, such Samkit remains aloof from falsehood. Example of Hiramani (a super gem) being recognized as so but becoming apparent, with a glass bead by it's side, also is apt.
- ◆ Nirgranth (faultless) Guru does not indicate one devoid of any wealth, but one who has overcome his faults. Being able to recognize such Sadguru, can practically help a being overcome own faults. Suppose, a man has a glass bead and believes "I have a true gem and such gems are rare to find." He then approaches a Learned Person and declares "my gem is rare". The Learned Person then shows him different gems having increasing values "Look, are you able to differentiate? Please look carefully." He then affirmed "Yes. It looks different." The Learned Person then shows him a chandelier full of glass beads – "look, thousands like yours can be available." Only after seeing a light fixture,

made of glass beads and then, the true gem, could he value correctly; having correctly assessed negligible value, put aside the bead and confirmed "what I believed to be rare is available in abundance." Due to obstructions, he becomes doubtful, but then sees correctly. After having clearly perceived the true value, he immediately realizes that rare gems cannot be found in abundance ie he may fall in a state of doubt (obstruction) but can never forget what he has clearly perceived. In this way a thinking being, on coming in contact with a Sadguru, becomes convinced of the fundamental truth but thereafter, getting blinded in companionship with falsehood, becomes doubtful; although, the conviction does not get erased, it gets obstructed. This state is of 'Saaswadan Samkit'.

- Every day, the seeker puts forth doubts born out of imagining about beings with single sense to Guru; each day repeatedly, subject of his queries remains the same. What has he resolved - to be born with only a single sense?! The question, what is the benefit of knowing about beings with one to five senses, does not arise in him. The deep rooted falsehood cannot get removed by imagining about single sense beings; getting insight on single sense beings is fruitless. Actually, the goal is of Samkit (Liberation) and so, instead of persisting with useless questions about small beings, should request Guru "I have come to know about single sense beings today; please do not continue with it tomorrow but please clarify Samkit. Such query can someday be fruitful but will any benefit accrue if he persists with queries about single sense beings?

Being Jain, should we have potato and onions? How much water should we use? Should I reduce to one bucket from the currently used two, for bathing? Please give such directions and I will feel good. I have heard that aura is of different colours. So, please tell me what coloured sari should be worn to a close relative's wedding, for a good aura.

Trying to create a good impression by putting forth seemingly impressive questions to Guru, is one exercise most of us are unable to desist from and end up adding to Guru's knowledge by increasingly talking about things on which we are ignorant.

The only question to Guru should be – you say I am Aatma; then please introduce it's extraordinary qualities to me. What should I do to achieve self-realization? There can be no other goal than this and that too with total obedience (of Guru's command). It is important to note that rather than repeatedly putting queries, it is far more beneficial for a seeker to learn by complete obedience to Guru, which learning gets directly manifested in his character.

- Seawater is salty and it is not possible to easily remove it's saltiness. It should be channelized and accumulated in pits and special alkalis should be added to form salt, thereby removing the saltiness from water. Similar is the case of eternal falsehood - like a sea having saltiness of obstinacy. Thus, ancestral faith should be channelized to the specially dug pit and alkali, in the form of right guidance from Guru, should be added to remove the saltiness.

In earlier times seawater was channelized in specially dug pits and specific alkali was added to allow formation of salt which accumulated

Trying to create a good impression by putting forth seemingly impressive questions to Guru, is one exercise most of us are unable to desist from and end up adding to Guru's knowledge by increasingly talking about things on which we are ignorant.

Extent of falsity is proportionate to the extent of mis-understanding regarding own self. Not only are people ignorant of true own existence through Aatma, they are not even willing to think about Aatma.

in pit bottom after which (sweet) water was removed from top. Similarly, the process to make a person aware about salinity of worldly things which otherwise he is infatuated with and relishes, has been described. A definite process, as with seawater, exists to overcome the inherited beliefs, which in spite of not yielding desired results, are fiercely upheld. Willingness to let go of inherited belief, if found to be other than Truth, allows to impartially consider Master's words, which will remove the inherited falsity, after which seeker can embark upon the true path to liberation.

◆ Feeble body saddled with month-long fasts, behold the illusionary pretend; Even then will take births infinite, so say organ second.

With a view to penance, a person may have observed fast for an elongated period and thereby, may have made his body skeleton-like. In spite, if fondness for worldly things and situations persists, if he has not recognized maaya, such penance cannot yield liberation and he will continue with infinite birth cycles.

◆ The more the delusion, the more the worldly fascination.

Extent of falsity is proportionate to the extent of mis-understanding regarding own self. Not only are people ignorant of true own existence through Aatma, they are not even willing to think about Aatma.

"I am not interested in religion or spirituality. I just want to become rich and famous, enjoy the (so called) luxuries of life, get praised and be held in high esteem; nah – religious beliefs are hogwash; let me first 'establish' myself." This is the mind-set of most young and middle aged people and all their energies are directed towards achieving these goals.

Thus, more the false beliefs, more intense are the fascinations for worldly situations and things.

◆ Falsity is the biggest ailment.

A true seeker can never be self-willed as that proves to be the biggest hindrance in his spiritual endeavour. Even penance cannot be observed out of self-will, nor out of arrogance or for generating goodwill among people. Although hard to believe, it is to be clearly understood that no religious activity, without the command of The Master, can ever yield liberation. On the contrary, it increases the number of life-cycles. It does not mean that till the seeker comes across The Master, he will not observe any religious activity. Till then, the only reason for observing these would be to be worthy enough, so as to come across The Master, who is willing to accept him and lead him to his ultimate destination.

The self-willedness manifests itself in many ways but, difficult to observe in self, except, under the aegis of The Master.

What would be the result of nurturing ego with the thought "I am wise"? Only those who have thought "I am not wise" have strived for and have achieved total liberation. Those, able to overcome wrong-headedness, are liked by all. All round success is likely for the unbiased.

"I am Aatma and I want to do everything that supports, nurtures it." Being focussed on only this thought process proves that he has been able to overcome self-willedness. ◆

Aum Shanti: Shanti: Shanti

Although hard to believe, it is to be clearly understood that no religious activity, without the command of The Master, can ever yield liberation. On the contrary, it increases the number of life-cycles.

What would be the result of nurturing ego with the thought "I am wise"? Only those who have thought "I am not wise" have strived for and have achieved total liberation

Note: *This translated and edited version of Pujya Prem Acharayji's Discourse is done by the Editorial Team of Ananya Parivartan.*

Questions from Aspirants
Answers by the Enlightened One

આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો સહેલો રસ્તો કયો ?

ગુણોનો વિશેષ પ્રકારે વિચાર. આત્માના ગુણોનો વિશેષ પ્રકારે વિચાર કરતાં કરતાં જે ગુણની વિચારે કરીને સમજણ પડી એ ગુણ તમને પોતાને લાગશે કે મારામાં છે. થોડા દિવસ પછી આત્માનો બીજો ગુણ દેખાશે અને થશે કે આ પણ મારામાં છે. આ રીતે બે-પાંચ-પંદર ગુણો જે ૧૦૦ ટકા આત્માના છે, જે કોઈ બીજા પદાર્થમાં ન હોઈ શકે એવા ગુણો મારામાં છે. મારામાં એટલે કોનામાં ? દેહ તો નાશવંત પદાર્થ છે. 'હું' જ આત્મા છું. આત્મા નામનો પદાર્થ મારામાં છે એટલે એના બધા ગુણો મારામાં છે જ. આખા બ્રહ્માંડમાં આવા ગુણો એક ચેતન પદાર્થ સિવાય બીજે ક્યાંય નથી. આવા ગુણોનો મને અનુભવ છે, માટે હું ચેતન છું.

જેવી રીતે દૂરથી જોતાં અજવાળુ દેખાય તો તમે કહેશો કે લાઈટ હશે જ. લાઈટ વગર અજવાળુ ન હોય. એવી રીતે જે ગુણો જડ પદાર્થમાં નથી એવા ગુણો વારંવાર ચિંતન, મનન કરતાં કરતાં તમને અનુભવમાં આવે ત્યારે લાગે કે આ તો મારો જ ગુણ છે. આ ગુણ આત્માનો છે એવું સંકલન થાય ત્યારે નક્કી થાય કે હું જ આત્મા છું અને એનું જ રટણ ચાલે. એટલે સંસારના બીજા પદાર્થોનું રટણ ઓછું થાય. ત્યાં જ એકાગ્રતા થઈ એમાં જ ધ્યાન રહે. સંસારના ભાવ ઓછા થતાં રાગ-દ્વેષ ઓછા થાય, આસક્તિ ઓછી થાય. સહજપણે

આત્માનું મહાત્મ્ય સમજાતું જાય એમ સંસારના ભાવનું મહત્વ ઓછું થતું જાય અને આત્મા પ્રગટ થઈ જાય.

ક્યારેક શાંતિનો, આનંદનો, ક્ષમાનો, સરળતાનો ગુણ દેખાય તો એ બધા ચેતનના જ ગુણ છે. આ બધા ગુણો જડમાં ન હોય એટલે એ ગુણોનું ચિંતવન કરતાં આત્મા ક્રમશઃ પ્રગટ થાય. ગોળ ખાઈ ગળ્યું લાગે એવી રીતે આજે ધર્મનો વિચાર કરીએ અને કાલે આત્મા મળી જાય એવું ન બને, વર્ષો લાગે, પણ મળે જરૂર.

પૂર્વના અનંત ભવોમાં જે આરંભ પરિગ્રહની ક્રિયા કરી હોય તે સર્વ મારાપણાના ભાવ સાથે કરી હોય. એ ભાવોથી સંપૂર્ણપણે છૂટવુ હોય તો એ ભાવ મારા નથી એમ કહેવાથી એનાથી છૂટી જવાય ?

પોપટ ગમે તે જાતની ક્ષમાપના કરે તો એ પોપટનું કલ્યાણ ન થાય. એવી રીતે મોઢેથી ગમે તેવી ક્ષમાપના કરતાં હોઈએ અને વર્તનમાં કંઈપણ ન આવતું હોય, માત્ર શબ્દો બોલાતા હોય તો ફળ નથી, નથી ને નથી. પણ ઊંડી સમજણની સાથે એમ થાય કે હવે ઓછું કરવું છે, આંખમાં પાણી સાથે ક્ષમાપના ચાલતી હોય કે હજી કેટલા ભવ સુધી આ ચાલશે ! અનંતકાળથી અત્યાર સુધી આ બધી સંજ્ઞાઓ ચાલુ છે અને હૃદય વલોવાઈ જતું હોય તો આ ભવ અને પહેલાના બધા ભવની વાસના ખતમ થઈ જાય છે. અનંત ભવનું સાટુ જો એક ભવમાં વાળવું હોય તો હૃદય વલોવાઈ જાય એવી રીતે પુરુષાર્થ થવો જોઈએ. દીકરા, દીકરી કે સંસારના બીજા લોકો પ્રત્યે જે આકર્ષણ અને મોહ છે એ તોડવો છે, તોડવો છે. એ પ્રમાણે પુરુષાર્થ ચાલવો જોઈએ. પુરુષાર્થ કર્યા પછી પરિણામ ન આવતું હોય ત્યારે અનહદ ખેદ ચાલવો જોઈએ. તો આ ભવ અને પૂર્વના બધા ભવોનું કેન્સલેશન થાય છે.

પરમ સત્સંગનું મહાત્મ્ય અનુભવાયુ હોય, પણ જ્ઞાની પુરુષનો સત્સંગ ન મળે તો ખેદ થતો હોય તો શું કરવું ?

સત્પુરુષ કે જ્ઞાની પુરુષનો સત્સંગ ન મળતાં હૃદયથી સાચો ખેદ થતો હોય તો ચોક્કસ ચોક્કસ સત્સંગનું ફળ છે સમજવું. હવે જ્ઞાની જીવતા હોય તો ઓળખવા બહુ મુશ્કેલ છે. મોટે ભાગે 'જીવતા જ્ઞાની' હોય જ નહીં. દેહ છોડે પછી જ લોકો પાછળ દોડે અર્થાત જ્ઞાનીની ખબર પડે. કદાચ જીવતા કોઈ જ્ઞાની ઓળખાઈ જાય તો આજે જમાનો આધુનિક છે. એક કાગળ લખો, મેસેજ કરો, જવાબ ન મળે તો પણ જવાબ મળશે જ. શાંતિ રાખો, એ જવાબ આપે કે ન આપે તમારા પ્રશ્નોનો ચોક્કસ ચોક્કસ જવાબ મળશે. ◆

chaakri®
Shramik Naari Sangh

The word 'Chaakri' denotes service. At Chaakri Mahila Gruh Udyog, Parli, we garner the culinary skill of unemployed women to make them manufacture home taste delicacies such as 'Khakhras' (roasted wheat crisps) of different varieties, tea time snack (Dryfruit Chivda), seasoning spices and pickles. This venture has set an example for many women in the villages around to seek becoming self-reliant.

Unique features of Chaakri Brand

- Our Khakhras are made of 100% whole wheat and we use refined vegetable oil and hydrogenated vegetable oil.
- Vacuum packed to avoid breaking and wastage, due to the fragile nature of the product.
- Compliant with the statutory food grade packaging and licensing requirements.
- Our Diet range of Khakhras are roasted in a technique making them low-fat and nutritious.
- Our Products are quality controlled by following stringent hygienic measures, strict personal supervision and inspection.
- Chaakri products are retailed at super markets and sold through network of distributors and volunteers across multiple locations.

We provide pure veg regular and executive Tiffin service in Navi Mumbai.

We also undertake orders for small parties organised by corporate and families in and around Navi Mumbai.

"Ghar Jaisa"
TIFFIN SERVICE*

where our women colleagues prepare your meals using quality ingredients in a hygienic kitchen.

Mobile : +91 9920486548 | +91 8097473579 | +91 9820844332 | +91 9029234567 | chaakri@sanisa.co.in

Udaan

Handicrafts, & more . . .

A Tribal Upliftment Project

Art and Creativity is something which tribal women are blessed with. Residing in rural area in Parli, Off Khopoli-Pali Road, far away from city, they never got an opportunity to come ahead, to grow and nurture their talent.

Project Udaan under Shramik Naari Sangh took its first step by meeting these women, interacting with them, and started training them in various handicrafts with an objective to make them economically independent.

Way back in 2004, the first product made by these women was eco-friendly paper bags made of old newspaper / hand-made paper. The bags were so well made that a leading boutique placed an order for 1000 such paper bags. This very first order motivated them to learn and make more handicraft items. Gradually Udaan started making artificial garlands, beautiful door hangings (torans), incense stick (agarbatti) and time and again keeps introducing new products like diyas , candles, cloth bgs, mobile pouches, artificial jewellery , key chains , desk-items etc.

Udaan products are exhibited at colleges like Narsee Monjee and corporate houses like TCS, Cap Gemini, Edelweiss, L&T, Atos, Accenture as part of their CSR initiative. The products are manufactured and sold round the year at the Shramik Naari Sangh Gruh Udyog at Parli and we also undertake orders for corporate and social gifting.

Mobile : +91 982085033 | +91 9987004643 | udaan@sanisa.co.in

SAHI NITI SE SAT KI AUR

Sa-Ni-Sa or Shramik Naari Sangh, an NGO formed primarily by women, run by women and for the empowerment and benefit of lesser privileged women celebrated the completion of a decade of its existence with a grand Conference of 2 days on 19th and 20th September, 2014 at Raj Nagar, Parli followed by the Inauguration of its bigger and better manufacturing unit (Mahila Gruh Udyog) for CHAAKRI brand of Khakhras and snacks on 21st September, 2014 by Mr. & Mrs. Bipinbhai Bavisi. We bring to you this Special Feature covering Sa-Ni-Sa's history in brief, showcasing its various brands and giving a glimpse of its vision for the future.

In 2004, when the Shrimad Rajchandra Aatma Tatva Research Centre (SRATRC) was taking shape at Parli, Param Pujya Prem Acharayaji, lovingly addressed as Pujya Pappaji, the Guiding force behind all its activities planted the idea of an organisation meant exclusively for improving the social and economic condition of adivasi women of the area in the hearts of our Meeraban who had hitherto been doing some women oriented sewa work. Simi Thapar a marketing expert but unaware of the nature of organisation to be formed and the legalities involved researched for months and ultimately under the guidance of Pujya Pappaji conceptualised, formed and registered a Society, the Shramik Naari Sangh, now popularly known as "Sa-Ni-Sa".

Thus began Sa-Ni-Sa's journey. Although it functions under the SRATRC, Sa-Ni-Sa is independent in terms of legal status, selection and implementation of projects, funding and disbursement of benefits. It functions on the premise that each and every sister associated with its projects, whether she is from the management team or the actual beneficiary is treated as a member of the Society with equal dignity and respect.

Sa-Ni-Sa crossed several milestones in the initial years from identifying the dismal educational condition of a girl child and the scarcity of job opportunities for women, to visiting their homes in the remote interior villages of Raigad District and counselling them. It was realised very early that the area around Parli was quite backward and lacked in any specialised local skill. Since every woman can manage to at least roll Rotis, to complement this inherent skill of most rural women, the first of its kind, Khakhra project was initiated. Through continuous training programs, skill development and job offerings, an avenue of income for the lesser privileged women came into existence.

The CHAAKRI (meaning sewa or service) brand was born and making Khakhras at Parli with just 2 women started. Down the years, different varieties of Khakhras such as Methi, Khichdi, Diet and snacks such as Chivda etc. were added,

vacuum packaging machines were installed and the employment of adivasi women grew. Today, after a decade, the CHAAKRI Khakras and snacks under the supervision of dynamic ladies employing about 45 local women has grown into a reputed brand, being sold in large quantities and retail outlets such as Malls, Shops. The only complaint of the customers is about the there a situation of short supply!

Project "Udaan" simultaneously began with the Khakhra project to tap the handicraft skill of rural women and build their confidence. They were taught to make items such as Torans, Cloth Bags, hand painted Diyas, Candles and embroidered items. Though this project faces challenges of logistics and non-availability of raw materials, it is nevertheless been continued to make a difference to even a few lives.

The Corpus generated in the initial years was invested in new projects – Tiffin Services, Handmade Chocolates and Skincare products from 2009 onwards. Each of these projects have successfully crossed their phase of initial experimentation and are growing today.

In Navi Mumbai, after a lot of brainstorming, conducting surveys etc., it was found that there is a large population of corporate and working class youngsters who lacked the time to cook meals at home and thus, the project of Chaakri Tiffin Services was launched in Sa-Ni-Sa's own premises at Koperkhairane. "GHAR JAISAA" Khana, pure vegetarian meals cooked with quality grains and ingredients are being received well and catering for functions is also being done on a small scale level.

Two young girls, Rashi Podar and Prachi Shah, certified Patissiers from the prestigious Le Cordon Bleu, Sydney, Australia would have made successful corporate careers but chose to dedicate their skills and lives for sewa and the Handmade chocolate project was initiated under the brand name "DIVINITE". The Divinite Chocolates are among one of the finest in the country in terms of taste, quality and packaging.

Similarly, in about 2011, Niyati Arya and Priyal Parikh, highly qualified, creative and working with Multi National Companies embarked on a similar mission and the "PURO" range of bath and body care products were launched by Sa-Ni-Sa. Puro products devoid of any harmful chemicals, made from 100% vegetable oils, non-toxic are doing very well.

From just two women in 2004 to having its own manufacturing unit that can employ 100 women and acquiring its own Bus today for pick-up and drop facility for women in and around Parli, the journey of Sa-Ni-Sa has been exciting, empowering and experiential for everyone associated with it. Many more have now joined this journey. In November, 2014, the Sa-Ni-Sa "THEPLA HOUSE" in Kolkata will be inaugurated. Branches in Pune and Bengaluru will be setup very soon. Spices, packaged snacks, Incense sticks, Newspaper made carry bags, literacy classes, sanitation facilities and much more are being thought of. More and More talented qualified girls, working professionals, house wives are all coming together to do their bit for empowering the lesser privileged women.

A question definitely arises as to what is that is inspiring these women to help those who are at the lower end of the social and economic ladder? Is it their kind heartedness? Is it to gain social recognition or fame? Is it to utilise spare time? The answers to these questions lie in the philosophical teachings of Shrimad Rajchandra expounded and given a concrete practical shape by Pujya Prem Acharayaji, whose name itself conveys the compassion and love HE has in his Soul for the well being of all living beings. His love, values such as honesty and sincerity are being transmitted through such endeavours taking one more closer to realise their own soul. Ms. Baby Gupta hailing from Parli Village while sharing her experience at the Inauguration function very aptly put it that although she can earn more anywhere else, yet she prefers to work in Sa-Ni-Sa because the love and care which she receives here is invaluable to her. ◆

Divinité

Les Chocolats Delicieux

chocolatiers prachi-rashi sisters

Whether it be Dark (remember a piece a day, keeps illness at bay), Milk or White, Chocolate has been handed down from Mesoamerican civilizations thousands of years ago, serving a myriad of purposes; today for sheer indulgence. Zeroing on this, we at Divinité have introduced this luxury product under the very socially responsible NGO, Shramik Naari Sangh aka SaNiSa.

Being certified Patissiers from the prestigious Le Cordon Bleu, Sydney - Australia, we brought back to India a vast collection of Premium Chocolates which not only satisfies the sweet tooth but goes on to promote a worthy cause. In aid of SaNiSa, Divinité aims at supporting Economic Empowerment of Women, every way it can!

When does chocolate become pure sin? According to us, its just before you ingest a piece and after you've treated your palate to its luscious taste. Thus, an assortment that is truly tempting presents itself in the Divinité compilation. From a centre-filled range of classic flavours like Orange Tango, Mint Chasers, Mochaccino, Hazelnut and Almond to newer ones like Raising Crème and Cookies n Cream, we have it all. Move on to the Fruit Crunch and Spice Range, where you'll find the fruity and spicy flavours respectively, blended considerably well with cocoa. From Green Apple, Strawberry, Blueberry etc to Chilli, Cinnamon and even Ginger, we have it all!

Priced at an affordable rate, given the exquisite array offered, along with Customized Orders and a Wide Selection of Attractive Packaging, Divinité makes for a chocolate adventure like no other. With lots more coming up every season, we only intend to tempt many a sweet tooth, as we go along.

Prachi Shah +91 98208 96800 | Sneh Shah +91 9819303113 | divinite@sanisa.co.in

Puro
Body & Soul
NIYATI PRIYAL SISTERS

The Puro range of handcrafted bath and body care products has been launched by two creatively inclined individuals whose common interest pursuit was to economically empower women and make available naturally made products which are devoid of any harmful chemicals. These products are formulated from 100% vegetarian ingredients and are cruelty free as they do not include animal by-products nor are they tested on animals.

Niyati has completed her MBA in finance in 2006 and worked as an equity research analyst with Morgan Stanley for over 4.5 years. During this stint she has had the opportunity to work in Wall Street, New York and Canary Wharf, London. Priyal has completed her Dual Degree in Engineering & Arts from the University of Pennsylvania, USA and has worked with Deloitte Consulting in USA and India as a business consultant for over four years.Niyati and Priyal's previous work experience with leading MNCs brings an extremely researched, methodical and professional approach in their work.

Creative by nature they have made sure that their products appeal to peoples various senses like sight, smell and touch. Puro has partnered with leading cosmetic industry experts to ensure use of the highest quality ingredients to ensure that Puro sets the benchmark in body care products.

The current skin-care offerings by Puro consists of a large range of body care, hair care, face care products that are currently supplied in bulk to majority of the leading Spas. Puro products are also available at Eco Corner stores throughout the city and also via delivery-at-doorstep.

Puro has a large range of gifting options for every occasion - vibrantly coloured baskets, festive gift bags and attractive faux leather kits. They also customize gifts for special occasions such as baby showers, weddings, birthdays, baby announcements etc.

Puro has had the wonderful opportunity of exclusively working with of the top corporate houses like Vodafone, Microlab, BMR Standard Chartered Bank, Siemens, Thomas Cook, TCS etc. They have also been featured in leading publications such as Marie Claire, Savvy, Midday, Business Outlook, DNA Money, Janmbhoomi for our product quality, uniqueness and cause.

Niyati Arya +91 98211 22495 | Priya Parikh +91 98203 95557 | puro@sanisa.co.in

ભક્તિ

સંકલન - ડૉ. સુચિતા દોશી, મુંબઈ

વર્તમાન વિષમ પરિસ્થિતિયુક્ત પાંચમાં દુઃખમય આરામાં જીવન વ્યતિત કરતાં આ દુનિયાના માનવોના જીવનમાં કેટકેટલી મથામણ, કેટલી આર્થિક સંકડામણ કેટલી માનસિક અકળામણ જોવા મળે છે.

જો કર્મ તૂટે તો જ્યાં હાથ નાખે ત્યાંથી ધન મળે અને જો કર્મ રૂઠે તો ચરૂમાં સોનામહોર ભરીને દાટી હોય પણ કાઢે ત્યાં કોલસા નીકળે. જો દુનિયામાં કર્મ રાજાનું એક ચક્રી શાસન ચાલતું હોય અને તેના અનુશાસનમાં તીર્થંકરોના આત્માને પણ રહેવું પડતું હોય તો મારી તમારી શી સ્થિતિ થાય ? કર્મ રાજાને હંફાવવામાં તીર્થંકરો અને મહાપુરુષો સફળ થયા. જ્યારે આપણે તો અનાદિકાળથી એનાથી પરાસ્ત થતાં જ રહ્યાં છીએ. તો આપણામાં કયું તત્વ ખૂટે છે ? કર્મથી મુક્ત થઈ વ્યવહારિક જીવનમાં માનસિક શાંતિ અને આધ્યાત્મિક જીવનમાં આત્મિક શાંતિ મળે તેના માટે આપણે શું કરવું જોઈએ ?

આના પ્રત્યુત્તર રૂપે જ આપણે 'આણાએ ધમ્મો, આણાએ તવો', 'આજ્ઞાનું આરાધન એજ ધર્મ છે, આજ્ઞાનું આરાધન એજ તપ છે.' સમજવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છીએ. કોની આજ્ઞાનું આરાધન ? તો સત્પુરુષની જેણે સત્ (આત્મા) પ્રાપ્ત કર્યો છે. પણ તેમની આજ્ઞાના આરાધન માટેનું બળ (વીર્ય) ક્યાંથી મળે ? તે માટે પ્રથમ તેમના પ્રત્યે અંતરના ઉંડાણથી પ્રેમ, ભક્તિ ઉત્પન્ન થવા જોઈએ. આ શબ્દથી બોલવા, સાંભળવામાં તો સહેલું લાગે છે પણ તે થવા એટલાં સહેલા નથી. માટે જ એક ચિંતકે કહ્યું છે, ''ધર્મ કે મોક્ષ મેળવવા અઘરા નથી, પણ તેની રૂચિ અને શ્રદ્ધા કેળવવી જ અઘરી છે.'' પ્રેમ, શ્રદ્ધા, ભક્તિ વગેરે સમજવામાં, થિયરીમાં સહેલા લાગે છે, સમજાઈ ગયું એમ લાગે છે, પણ અંતરમાં જેવું થવું જોઈએ એવું

વેદન થતું નથી. એનું એવું વેદન જીવ ત્યારે જ કરી શકે જ્યારે તેને ભક્તિનું, સત્પુરુષનું વિશેષ વિશેષ મહાત્મય સમજાય. તે માટે વાંચન, ચિંતવન, મનન જરૂરી છે.

અનાદિકાળથી જીવ સૃષ્ટિ બે માર્ગે ચાલી રહી છે. કાં તો ભોગના માર્ગે, યા તો ત્યાગના માર્ગે. ભોગ માર્ગે ચાલનારા ભોગવવા છતાં ગુમાવીને ગયા છે અને ત્યાગ માર્ગે ચાલનારા ત્યાગવા છતાં મેળવીને ગયા છે. સર્વ ત્યાગનો માર્ગ અપનાવનારા સર્વ ત્યાગથી નિરાળા હોય છે, તેવા સંતોનું લક્ષણ બતાવતાં કહ્યું છે,

लाभालाभे, सुहेदु:खे, जीवियेमरणे तहा।

सभानिंदा, पसंसासु, तहा माणावमाणओ।।

અર્થાત્ લાભ થાય કે અલાભ, સુખ મળે દુ:ખ, જીવન રહે યા મરણ આવે જાય, કોઈ નિંદા કરે કે પ્રશંસા કરે, કોઈ સન્માન કરે કે અપમાન કરે, બધી જ પરિસ્થિતિમાં જે સરખો ભાવ રાખે તે સાચા સંત.

આવા સાચા સંત સંસારનું સ્વરૂપ વર્ણવતા કહે છે, સંસાર તોફાની સમુદ્ર સમાન છે. સમુદ્રની સહેલગાહમાં નીકળેલ મુસાફર પણ કાયમ માટે સાગરમાં રહેવા ઈચ્છતો નથી, તેને પાર ઊતરી જવા પ્રયત્ન કરે છે. એવી જ રીતે આ સંસારમાં પણ ક્ષણવાર રહેવા જેવું નથી. થોડા જીવો જેણે આ ભયંકર ભવસાગરનું યથાર્થ જ્ઞાન મેળવી તેને પાર કર્યો છે, એવા જ્ઞાનીને અનુસરનાર જ આ ભવસાગરને પાર કરી શકે છે.

આ સંસાર સમુદ્રનું તળિયું કોઈ કાદવ, પત્થર કે માટીનું બનેલું નથી, વજ્રનું બનેલું છે. અજ્ઞાનતા એ વજ્ર સમાન છે. આ અજ્ઞાનતાના તળિયા પર સમગ્ર સંસાર ટકેલો છે. અર્થાત્ આ સંસારનું મૂળ છે અજ્ઞાનતા, 'આ દેહ તે હું' એવી જીવની અનાદિકાળથી ચાલી આવતી માન્યતા, મિથ્યાત્વ, તે જ અજ્ઞાનતા. તેથી જ સંસારનો રાગ છે, તેથી જ દ્વેષ છે, તેથી જ કષાયો છે જેના પર આ સંસાર ઊભો છે. જ્યાં સુધી આ સંસારનો રાગ ન તુટે ત્યાં સુધી સંસારના બંધનો તોડવાનો મહાપુરુષાર્થ સફળ ન બને.

તેથી જ અલગ અલગ માર્ગે કરેલો આ પુરુષાર્થ (સંસારના રાગને તોડવાનો) સફળ નથી થયો કારણ કે માર્ગ બતાવનાર નથી મળ્યા, મળ્યા તો તેમના પ્રત્યે સાચી ભક્તિ (પ્રેમ) નથી થઈ.

'ઘણું ફર્યો મુજને ન મળ્યો, શિવપુરીનો કોઈ સંગાથ,

પકડી લેજો ઝાલી લેજો, ફેલાવીને ઊભો છું હાથ,

ગુરુ ચરણમાં થાકી બેઠો, મુજને હો આપનો સાથ,

અજ્ઞાન ટાળો, જ્ઞાન આપો, ઓ મારા ભવભવના નાથ!'

પરમ શ્રદ્ધેય, પરમ ઉપકારી પરમાત્મા એવા સદ્‌ગુરુના શરણમાં આવેલ મુમુક્ષુ જીવ ચોક્કસ આગળ વધે છે. કારણ કે જે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ગુરુચરણમાં બેસીને થાય છે તે જ્ઞાન પરિણત બને છે. આગમમાં એક એક શબ્દના અનંત અર્થ, પરમાર્થ, ભાવાર્થ થાય છે. કઈ વાત કઈ અપેક્ષાથી, કયા નયથી, કયા નિક્ષેપથી, કયા પ્રમાણથી કહેલી છે તે સમજાવવાની ચાવી સદ્‌ગુરુ પાસે હોય છે.

આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં ગુરુ અને શિષ્યનો શ્રેષ્ઠ સંબંધ છે. ગુરુના જ્ઞાનનો, અનુભવનો, ગુણનો વારસો શિષ્યને મળે છે. જે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે વરસોના વરસ નીકળી જાય તે જ્ઞાન ગુરુના સાંનિધ્યમાં ક્ષણવારમાં મળી જાય છે. માટે જ શ્રીમદ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે, **''શાસ્ત્રમાં માર્ગ કહ્યો છે, મર્મ નહીં, મર્મ તો સત્પુરુષના હૃદયમાં રહેલો છે.''**

આત્મપ્રાપ્ત સત્પુરુષ સામે બેઠેલ જીવના કર્મ જોઈ તે પ્રમાણે તેને આજ્ઞા આપે છે. તેને કયુ કર્મ નડે છે, તેનો કેવી રીતે ક્ષય થઈ શકે ? જીવને મોક્ષમાર્ગમાં પડતી તકલીફ કઈ રીતે દૂર થાય, તે જાણી તે પ્રમાણે માર્ગદર્શન આપે છે. આ માર્ગદર્શન આજ્ઞા જ હોય છે. તેથી જીવ જો તેનું યથાર્થ પાલન કરી શકે, તો માર્ગમાં આગળ વધી શકે છે.

પણ આ ક્યારે થાય ? જ્યારે જીવ ખૂબ પ્રેમ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક ભક્તિભાવથી તેમનું માર્ગદર્શન સ્વીકારી તે પ્રમાણે આગળ વધે. જેટલી શ્રદ્ધા, ભક્તિ વધારે તેટલા પ્રમાણમાં વીર્ય વધારે સ્ફુરે છે અને આરાધન તેટલી પ્રબળતાથી થાય છે.

સદ્‌ગુરુ પ્રત્યે આવી શ્રદ્ધા બળવાન ક્યારે થાય ? જ્યારે તેમના પ્રત્યે નિઃસ્વાર્થ અપેક્ષા રહિતનો પ્રેમ હોય અને ધીરે ધીરે તે વધતો જાય ત્યારે શ્રદ્ધા બળવાન થતી જાય અને ભક્તિ પણ વધતી જાય. આમ ભક્તિ માટે પ્રીતિ જરૂરી છે. પ્રીતિમાંથી જ ભક્તિ પ્રગટ થાય છે. વ્યવહારિક જગતમાં જેમ પતિ-પત્ની વચ્ચેનું જોડાણ તે પ્રીતિ અને સંતાનો થયા પછી એ સંતાનોને માતા-પિતા પ્રત્યે જે ભાવ હોય તે ભક્તિ. કબીર, તુલસી, આનંદઘનજી, સૂફી સંતો વગેરેએ પ્રથમ પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રીતિ જગાવી. પ્રીતિ હોય ત્યાં સુધી સંસારના ક્ષેત્રે વિષય અને વિકાર અને ધર્મના ક્ષેત્રે કૃપા, આશીર્વાદની અપેક્ષાઓ રહે, પરંતુ જ્યારે ભક્તિ જાગે ત્યારે આદર, સત્કાર, બહુમાન અને કરી છૂટવાના ભાવ અને સંપૂર્ણ સમર્પણતા જાગે. ભક્તિ આત્માને આતમરામમાં (પરમાત્મા) જ વિલીન કરી દે છે.

આધ્યાત્મિક જગતમાં જ્યારે આવો જ પ્રેમ આપણા સત્પુરુષ પ્રત્યે વહે ત્યારે તેમના પ્રત્યેની શ્રદ્ધા આપોઆપ બળવાન થતી જાય છે.

રમણ મહર્ષિ ઉંડા અભ્યાસી, તત્વજ્ઞાની, પામેલા આત્મા હતાં. તેમની પાસે જ્ઞાન ચર્ચા કરવા મહાજ્ઞાની પંડિતો આવે. દરરોજ એમની ચર્ચા સાંભળવા ત્રણ અભણ માજી પણ આવે. એક વાર પંડિતોએ માજીને પૂછ્યું કે, ''માજી અમને પણ કેટલીક વાતો સમજાતી નથી, તમે આમાં શું સમજો છો ?'' માજી કહે, ''મહર્ષિના મુખમાથી નીકળતા શબ્દો સાંભળીએ તો પણ અમારું પરમ કલ્યાણ થશે.'' આ છે બળવાન શ્રદ્ધા.

આવી બળવાન શ્રદ્ધા જ જીવને સત્પુરુષ પ્રત્યેની નિર્મળ ભક્તિ દૃઢ કરવામાં સહાયરૂપ થાય છે. આ ભક્તિ વધતાં જીવની પ્રેમ શ્રદ્ધા પૂર્વકની વિનંતી પણ વધતી જાય છે. તેના વિનંતીના ભાવો ધીરે ધીરે વધારે કોમળ, દયામય, સમતામય અને શાંતિમય થતાં જાય છે. ચિત્તમાં પ્રસન્નતાનું બળ વધે છે. વિઘ્નો દૂર થતાં જાય છે. દુશ્મનો દ્વેષભાવ છોડી દઈ મિત્રો બનતા જાય છે. પુણ્યનો સંચય વધતાં અનુકૂળ નિમિત્તો અને સંજોગો પ્રાપ્ત થાય છે. ધ્યાનથી વિચારતા જીવને જણાય છે કાર્યે કાર્યે, પ્રસંગે પ્રસંગે ભગવાનની અનુપમ કૃપા કામ કરી રહી છે. કોઈ ચમત્કારિક રીતે પોતાનું રક્ષણ થાય છે. ભૂલો અથવા દોષો વિના પ્રયત્ને અટકતાં જાય છે. આવું છે સાચા, બળવાન પ્રેમ અને શ્રદ્ધાનું રહસ્ય અને ફળ.

આજ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા જીવને શુદ્ધતા તરફ આગળ વધારે છે. તે જ ધીરે ધીરે તેને પ્રેમ સમાધિમાં પણ લઈ જાય છે. આ બધાના ફળરૂપે આનંદમય અવસ્થાનો થોડો થોડો અનુભવ થાય છે. તે અલગ જ હોવાથી તેને તે વધારે ને વધારે પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા થયા કરે છે. અનાદિકાળથી ચાલી આવતી તેની આનંદ અને શાંતિ મેળવવાની ઈચ્છા પુરી થાય છે. પણ તે વધારે ને વધારે મેળવવાની નવી ઈચ્છા થાય છે. આ બધામાં રહેલી સદ્‌ગુરુની કૃપાનું તે અંતરથી વેદન કરે છે, તેથી તેમના પ્રત્યેની તેની ભક્તિ વધારે બળવાન થાય છે અને તેમના ચરણોમાં બધુ અર્પણ કરી દેવાના ભાવ જાગે છે. આ અર્પણતા વધતા તેનામાં સદ્‌ગુરુની આજ્ઞા પાલન કરવાની ઈચ્છા થતી જાય છે. ◆

(ક્રમશઃ)

एक प्रेरणात्मक सत्य कथा

श्री नागकेतु

पूर्वभव में नागकेतु कोई एक वणिक का पुत्र था। बचपन में ही उसकी माता मर गई और उसके पिता अन्य कन्या से ब्याहे। उस नयी आयी स्त्री को उसकी सौत का पुत्र काँटे की तरह चुभने लगा। और इस कारण कई तरह से उसे पीड़ा देने लगी। पूरा खाना न देती, घरकाम खूब कराती और मूढ मार मारती थी। लम्बे समय तक ऐसी पीड़ा सहते सहते वह त्रस्त हो गया और घर छोड़कर अन्य जगह जाने के लिए एक सायं घर से भाग निकला।

भागते समय नगर के बाहर निकलने से पूर्व जिनेश्वर के दर्शन करने एक मंदिर में जाकर स्तुति वंदना की और उसके चबूतरे पर बैठा था। सद्भाग्य से उसका एक मित्र मंदिर में से बाहर निकला और मित्र को निराश बैठा हुआ देखकर उसको पूछा, 'क्यों भाई! किस चिंता में हो?'

मित्र ने जवाब दिया, 'कुछ कहा जाय ऐसा नहीं है, अपार दुखियारा हूँ और अब त्रस्त होकर घर से भाग जाने निकला हुँ।'

श्रापक मित्र ने उसे सांत्वना देते हुए कहा: 'भाई, घबराना मत। धर्म से सब कुछ ठीक हो जाता है। तप से कई कर्म नाश हो जाते हैं। पूर्व भव में तूने तप किया नहीं हैं, इसलिए तू दु:खी होता है, इसलिए तूं एक अठ्ठम कर।' आगामी वर्ष पर्युषण पर्व आए, तब अठ्ठम तप करने का निश्चय किया; सो बाहरगाँव न भागते हुए रात्रि को वापिस घर आया। घर का दरवाजा तो बंद था इस कारण घर के बाहर घास की गंजी थी उस पर वह सो गया। परंतु मन में अठ्ठम तप जरूर करूंगा ऐसी भावना करता रहा। माता ने खिड़की में से देख लिया कि यह शल्य आज ठीक पकड़ में आया है। गंजी को आग लगा दूं तो यह मर जायेगा, और लम्बे समय से इसका काँटा निकालने की इच्छा है जो आज पूरी हो जायेगी। ऐसा विचार करके घोर रात्रि में घास की गंजी को आग लगा दी। बाहर का पवन तथा अग्नि का साथ... कुछ ही देर में गंजी चारोंओर से जल गई और वह वणिकपुत्र जिंदा ही जलकर राख हो गया। परंतु मरते मरते भी अठ्ठम तप करना है ऐसी भावना आखिरी क्षण पर भी रही।

वहाँ से मरकर चन्द्रकान्त नामक नगरी में विजयसेन नामक राजा के राज्य में श्रीकांत नाम सेठ के यहाँ उसकी सखी नामक भार्या की कोख से पुत्ररूप में उत्पन्न हुआ। उसका नाम नागकेतु पड़ा।

यहाँ उसके मातापिता बड़े धर्मशील थे और पर्युषण आ रहे होने से एकांत में अठ्ठम तप करने की बातें हुई। यह बात सुनकर नागकेतु को जातिस्मरण ज्ञान हुआ और उस ज्ञान के बल से अपना पूर्वभव जाना। अठ्ठम तप करना है, अवश्य करना है उसका स्मरण हुआ।

इस भावना को सफल करने के लिये उसने भी पर्युषण में अठ्ठम तप प्रारंभ किया। ताजे जन्मे हुए नागकेतु का शरीर निरा कोमल था। उसकी आत्मा ज्ञान प्रकट होने से बलवान बनी, परंतु शरीर में इतना बल कहाँ था। दूध न पीने से उसका शरीर क्षीण होने लगा। उसके मातापिता को खबर नहीं है कि बालक ने अठ्ठम का तप किया है सो स्तनपान करता नहीं है, पानी भी लेता नहीं है। वे अनेक उपचार करने लगे लेकिन यह न तो स्तनपान करता न दवा पीता। फलस्वरूप कमजोरी इतनी बढ गई की बालक मुर्च्छा पा गया। मूर्च्छाप्राप्त बालक को लोगों ने

मरा हुआ मान लिया और उसे जंगल में ले जाकर गाड़ दिया।

अपना पुत्र मर गया ऐसा समझे हुए सेठ को बड़ा आघात लगा। सेठ मूल तो नि:संतान थे। कई मनौतियों के बाद वह पुत्र हुआ था। वह मर गया ऐसा जाना और उनको लगा आघात सहन न होने के कारण बालक का बाप वाकई मे मृत्यु पा गया।

उस काल में राज्य में ऐसा कानून था कि पुत्रहीन का धन राजा ग्रहण कर लेता था। कोई भी व्यक्ति मर जाता और यदि उसे पुत्र न होता तो उसके धनादिक का मालिक राजा बनता। राज्य के कानून अनुसार सेठ का धन लेने के लिये राजा ने अपने सेवकों को सेठ के घर भेजा। यहाँ बना ऐसा कि बालक के अठ्ठम तप के प्रभाव से धरणेन्द्र का आसन काम्प उठा। अपना आसन काम्पने से धरणेन्द्र ने ज्ञान का उपयोग छोड़ा और सब बात समझ जाने से धरणेन्द्र वहाँ आ पहुँचा। पहले भूमि में रहे बालक पर अमृत छिड़ककर आश्वासन दिया और तत्पश्चात ब्राह्मण का रूप लेकर जो राजसेवक धन लेने आये थे उन्हें सेठ का धन ग्रहण करने से अटकाया।

यह बात राजसेवकों ने जाकर राजा को कही, इस कारण राजा स्वयं वहाँ आये। उन्होंने आकर ब्राह्मण को राज्य का कानून समझाया और 'हमारा यह परम्परागत नियम है कि नि:संतान का धन ग्रहण करना। तो इसमें तुम क्यों रूकावट डाल रहे हो?' ब्राह्मणने कहा, 'आपको तो नि:संतान हो उसकाही धन ग्रहण करना है न? इसका पुत्र तो जीवित है।' राजा ने कहा, 'कहाँ है? कहाँ जीवित है वह बालक?'

ब्राह्मण ने भूमि में पड़े हुए बालक को बाहर निकालकर बताया और छाती की धडकन बताकर समझाया कि बालक जीवित है। उससे राजा, उसके सेवक और नगर के लोग बड़े आश्चर्यचकित हुए। आश्चर्य में पड़े हुए राजा ने पूछा, 'आप कौन हो? और यह बालक कौन है?' उस समय वेश धरे ब्राह्मण ने कहा, 'मैं नागराज धरणेन्द्र हूँ। इस बाल महात्मा ने अठ्ठम का तप किया है, जिसके प्रभाव से यहाँ उसे सहाय करने के लिये आया हूँ।' राजा के पूछने पर धरणेन्द्र ने बालक के पूर्वभव का वृत्तांत भी कह सुनाया। और अंत में कहा कि 'लघुकर्मी यह महापुरुष इसी भव में मुक्ति पायेगा और यह बालक भी राज्य पर बड़ा उपकार करनेवाला होगा।'

ऐसा कहकर नागराज धरणेन्द्र ने अपने गले का हार निकालकर नागकेतु को पहनाया और अपने स्थान पर लौट गया। व्याख्यानकार आचार्य श्री लक्ष्मीसूरीजी ने इस कारण से ही ऐसा कहा है कि 'श्री नागकेतु ने उसी भव में अठ्ठम तप का प्रत्यक्ष रूप पाया।'

बड़ा होकर नागकेतु परम श्रावक बना। एक बार राजा विजयसेन ने कोई एक मनुष्य जो वाकई में चोर न था उसे चोर ठहराकर मार डाला। इस प्रकार अपमृत्यु पाया हुआ वह मरकर व्यंतर देव बना। वह व्यंतर बना तो उसे खयाल आया कि अमुक नगरी के राजा ने मेरे सिर पर चोरी का झूठा कलंक लगाकर मुझे मार डलवाया था, जिससे उसे उस राजा पर बहुत गुस्सा आया। उस राजा को उसकी पूरी नगरी सहित साफ कर देने का निर्णय किया। इसलिये उस राजा को लात मारकर सिंहासन परसे गिरा दिया और खून वमन करता बना दिया। तत्पश्चात् नगरी का नाश कर डाले ऐसी एक शिला आकाश में रच दी। आकाश में बनी बड़ी शिला को देखकर नगरजन बड़ी घबराहट में गिर पड़े। श्री नागकेतु को चिंता हुई कि, 'यह शिला यदि नगरी पर गिरेगी तो महा अनर्थ होगा। नगरी के साथ जिनमंदिर भी साफ हो जायेगा। मैं जीवित होऊँ और श्री संघ के श्री जिनमंदिर का विद्धंश हो जावे यह कैसे देख सकूँ?' ऐसी चिंता होने से श्री नागकेतु जिनप्रसाद के शिखर पर चढ़ गया और आकाश में रही शिला की ओर हाथ दिया।

श्री नागकेतु के हाथ में कितना बल होवे? परंतु वह ताकात उनके हाथ की न थी, वह ताकात उनके प्रबल पुण्योदय की थी। उन्होंने जो तप किया था उस तप ने उनको ऐसी शक्ति का स्वामी बना दिया था। उनकी इस शक्ति को वह व्यंतर सहन न कर सका। इसलिये व्यंतर ने तुरंत अपनी रची हुई शिला को स्वयं ही समेट लिया और आकर नागकेतु के चरणों में गिर पड़ा। श्री नागकेतु के कहने से उस व्यंतर ने राजा को भी निरुपद्रव किया।

एक बार श्री नागकेतु भगवान की पूजा कर रहे थे और पुष्प से भरी पूजा की थाली अपने हाथ में थी। उसमें एक फूल में रहे सर्प ने उन्हें काटा। सर्प के काटने पर भी नागकेतु जरा से भी व्यग्र न हुए। परंतु सर्प काटा है यह जानकर ध्यानारूढ बने। ऐसे ध्यानारूढ बने कि क्षपक श्रेणी में पहुँचे और उन्होंने केवलज्ञान पाया। उस समय शासनदेवी ने आकर उन्हें मुनिवेष अर्पण किया और उस वेष को धरकर केवलज्ञानी नागकेतु मुनिश्वर विहरने लगे।

कालानुसार आयुष्य पूर्ण होते ही वे मोक्ष पधारे। ◆

सौजन्य: जिन शासन के चमकते हीरे

આગમોદ્ધારક શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ

ભૂમિકાઃ જૈનાચાર્ય સાહિત્યમહારથી શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ સ્થાનકવાસી જૈન સમાજના એક પ્રસિદ્ધ ત્યાગી વિદ્વાન હતા. તેમના આચાર અને વિચાર અત્યંત ઉચ્ચ કોટિના હતાં. તેમના જીવનનો મહદ્‌અંશ આગમોની ટીકા અને વિવિધ સાહિત્યની રચના કરવામાં વ્યતીત થયો હતો. મહાન આચાર્ય શ્રી જવાહરલાલજી મહારાજના સુયોગ્ય શિષ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે જૈન સાહિત્ય અને જૈન ધર્મના તત્વોની ખૂબજ પ્રભાવના કરી પોતાના પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિત્વનું અનેરું ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે. તેમની સાહિત્યરચના તેમના શુદ્ધ, પવિત્ર અને દીર્ઘ સંયમી જીવનના અંતર્નાદને સહજ વાચા આપે છે.

કુળ અને જન્મઃ પિતા કનીરામજી પાસે ખેતીવાડી, જમીન અને મિલકત સારા પ્રમાણમાં હતી. હૃદયના તેઓ અત્યંત સરળ હતા. બીજાનું ભલું કરવામાં તેઓ હંમેશાં તત્પર રહેતા અને અર્થોપાર્જન પણ ન્યાયનીતિપૂર્વક કરતા જેને કારણે તેમની સારી પ્રતિષ્ઠા હતી. તેમના માતા વિમલાબાઈ નામ પ્રમાણે વિમલ હૃદયના હતા. પવિત્ર આચાર-વિચાર, પતિપરાયણતા તથા ધર્મપરાયણતાનાં તેઓ મંગલમૂર્તિ સમા હતા. પં. ઘાસીલાલજીનો જન્મ રજપૂતાનાની વીરોની ભૂમિ મેવાડમાં જશવંતગઢ પાસે બનોલ ગામમાં વિ.સં. ૧૯૪૧માં થયો હતો. તેઓનું બાહ્ય વ્યક્તિત્વ પ્રભાવશાળી હતું. વાન ઊજળો અને મુખાકૃતિ તેજસ્વી હતા. જ્યોતિષીએ એમની કુંડળી જોઈને કહેલું કે આ બાળક અસાધારણ પ્રતિભાશાળી થશે. એ સાંભળીને માતા-પિતાએ રાશિ પ્રમાણે તેઓનું નામ ઘાસીલાલ રાખ્યું.

શિક્ષણ અને સંસ્કારઃ તેઓ શિક્ષણ માટે કોઈ પાઠશાળામાં ગયા નહોતા, પરંતુ પ્રકૃતિની ગોદમાં જ તેમણે શિક્ષણ લીધું હતું. દરેક સ્થાન એમના માટે પાઠશાળા હતી અને દરેક ક્ષણ તેમના માટે અધ્યયનકાળ હતો. મહાપુરુષને માટે સંસાર એક ખુલ્લું પુસ્તક છે. દરેક ઘટના, દરેક પરિવર્તન, દરેક સ્પંદન એમના માટે નવું શિક્ષણ લઈને જ આવે છે. સહિષ્ણુતા, ઉત્સાહ, અનાસક્તિ, સંતોષ, ગુણગ્રાહકતા, નિર્ભયતા, નિષ્કપટતા, સમદૃષ્ટિ અને સ્વાવલંબન આ બધા જ ગુણો તેમને જાણે કે પ્રકૃતિના સાંનિધ્યમાંથી જ

લાધ્યા હતા. તેમનામાં રૂપ અને બુદ્ધિનો સમન્વય હોવાથી ગામલોકો તેમની પ્રશંસા કરતા, પણ બાળક ઘાસીલાલ તો વિનય, સેવા અને મધુરવાણી દ્વારા નાનાં મોટાં સૌ કોઈનાં દિલ જીતી લેતા.

બાળસુલભ રમતો રમવા છતાં અવસર મળતાં તે આસપાસના જંગલમાં ચાલ્યા જતા અને કલાકો સુધી કોઈ વૃક્ષની શીતળ છાયામાં બેસીને ચિંતનમાં નિમગ્ન થઈ જતા. પૂર્વસંસ્કારોથી જ તે એકાંતપ્રિય સ્વભાવવાળા હતા. દસ વર્ષની નાની ઉંમરમાં જ તેમના પિતા અને બાર વર્ષની વયે તેમની માતાનો તેમને વિયોગ થયો.

બાળક ઘાસીલાલજીમાં એક મહાપુરુષને શોભે તેવી ધીરજ અને સહનશીલતાના દર્શન બાલ્યકાળથી જ થાય છે. ઘાસીલાલજી જશવંતગઢમાં એક સંબંધીને ત્યાં રહેતા હતા. તે અરસામાં આચાર્યશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજ સંઘસહિત ઉદેપુરથી ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી નજીકના ગામ તરપાલમાં આવ્યા, ત્યાં ઘાસીલાલજીનો પરિચય આચાર્યશ્રી સાથે થયો. ત્યાગી, વૈરાગી જૈનમુનિનાં પ્રવચન સાંભળવાનો તેમને આ પ્રથમ અવસર મળ્યો હતો. જૈનમુનિના ત્યાગભાવને નિરખી ઘાસીલાલજીનું મન પણ ત્યાગી જીવન ગ્રહણ કરવા તરફ દોડવા લાગ્યું. આચાર્યશ્રી સાથે બાળક ઘાસીલાલે દીક્ષા અંગીકાર કરવાના ભાવ દર્શાવ્યા. મહારાજે તેમની દૃઢતાની ચકાસણી કરવા મુનિવ્રતોની કઠોરતાનું દિગ્દર્શન સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તેમની સમક્ષ કરતાં કહ્યું, ''વ્રતનું આચરણ ઘણું જ કઠિન અને કષ્ટદાયી હોય છે, છતાં તે કર્મ-રહિત થવાનો એકમાત્ર ઉપાય છે.'' ઘાસીલાલજીએ તત્કાળ ઉત્તર આપ્યો : ''સંયમનું પાલન કરવા માટે ગમે તેટલા કષ્ટો ઉઠાવવાં પડશે છતાં હું અડગ રહી શકીશ. સંયમ તો આલોક અને પરલોક બન્નેમાં કેવળ સુખદાયક જ છે.'' ઘાસીલાલજીની દૃઢતા જોઈ આચાર્યશ્રીએ પોતાની પાસે થોડા દિવસ રહેવાની તેમને સંમતિ આપી. વિ.સં. ૧૯૫૮ માગશર સુદ તેરસને ગુરુવારના રોજ જશવંતગઢ મુકામે આચાર્યશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજે ઘાસીલાલજીને દીક્ષા અંગીકાર કરાવી. દીક્ષા ગ્રહણ કર્યાને થોડાક જ દિવસો થયા હશે તે અરસામાં સાંજના વિહાર દરમિયાન થોડાક લૂંટારાઓ તેમના નવીન વસ્ત્રો ચોરી ગયા. આ પ્રસંગે પણ આ નવદીક્ષિત મુનિએ અપૂર્વ હિંમત અને ધીરજ બતાવી. સંયમી જીવનની આ તેમની પહેલી પરીક્ષા હતી, જેમાં તેઓ સફળપણે પાર ઊતર્યા. તેમના ઊજળા ત્યાગી જીવનની તે ઉત્તમ નિશાની હતી.

અધ્યયન અને ઉગ્રસાધના: ગુરુની સાથે વિહાર કરતાં, પ્રથમ ચાતુર્માસ જોધપુર મુકામે કર્યો. બાળમુનિ ઘાસીલાલજી પોતાના સાધુજીવનમાં કઠોર તપશ્ચર્યા અને નિરંતર જ્ઞાન-અભ્યાસને વણી લેવા માટે તીવ્ર પુરુષાર્થ કરવા લાગ્યા. શરૂ શરૂમાં તેમનો જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ ઘણો મંદ હતો. એક મંત્ર, શ્લોક કે પાઠ યાદ કરતાં પણ તેમને ઘણા દિવસો લાગતા પણ ગુરુકૃપા, પંચપરમેષ્ઠી પ્રત્યેનો વિનયભાવ અને સતત પરિશ્રમના બળ વડે તેમનો ક્ષયોપશમ વધવા લાગ્યો. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ મંદ પડવા માંડ્યું. આના ફળસ્વરૂપે, તેમણે પ્રથમ ચાતુર્માસમાં જ દશવૈકાલિક સૂત્ર કંઠસ્થ કરી લીધું અને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનો પ્રારંભ કરી દીધો.

મુનિશ્રીના બીજા ચાતુર્માસ બ્યાવર, બીકાનેર, ઉદેપુર, ગંગાપટ, રતલામ, ચાંદલા, જાવરા અને ઈન્દોરમાં થયા. વિવિધ ચાતુર્માસોમાં તેઓ વિવિધ સૂત્રોને કંઠસ્થ કરતા ગયા. ઈન્દોરના ચાતુર્માસમાં તેમણે સંસ્કૃત માર્ગોપદેશિકા, હિતોપદેશ, સિદ્ધાંતકૌમુદી, ઉર્દૂ, ફારસી, અરબી તથા પ્રાકૃત વ્યાકરણનું અધ્યયન કર્યું. દિવસ રાત આળસનો ત્યાગ કરીને તેઓ આગમનો અભ્યાસ કરતા રહેતા. તેમની કાવ્યશક્તિ પણ મુગ્ધ કરાવે તેવી અને શ્રાવકવૃંદમાં ગવાતી હતી.

ઈન્દોરના ચાતુર્માસ પછી તેમના ગુરુશ્રી જવાહરલાલજી મહારાજે પોતાના શિષ્ય મુનિશ્રી ઘાસીલાલજીને વિશિષ્ટ વિદ્વાન બનાવવા માટે મહારાષ્ટ્ર - દક્ષિણ તરફ વિહાર કરવાના

સંકલ્પ રૂપે અહમદનગરમાં ચાતુર્માસ કર્યો. દક્ષિણ પ્રાંતમાં વિહાર કરતી વખતે મુનિશ્રીએ મરાઠીભાષા શીખી લીધી, તેમજ સંત જ્ઞાનેશ્વર, તુકારામ, નામદેવ વગેરે દક્ષિણના પ્રસિદ્ધ સંતોના સાહિત્યનો અભ્યાસ કર્યો. તેમની અનેક રચનાઓ પણ કંઠસ્થ કરી લીધી.

ત્યારબાદ જુન્નેર, ઘોડનદી, જામગામ, અહમદનગર, મિરી તથા હિવડામાં ચાતુર્માસ કર્યો. વિ.સં. ૨૦૦૦ પછી થોડા ચાતુર્માસ સૌરાષ્ટ્રમાં પણ કર્યા. વીરમગામનો ચાતુર્માસ પૂરો કરીને વિ.સં. ૨૦૧૪ની સાલથી તેઓ અમદાવાદમાં ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા, ત્યાર પછી સતત ૧૬ ચાતુર્માસ આગમ લેખનના ભગીરથ કાર્ય માટે અમદાવાદમાં જ સ્થિર થઈને રહ્યા. ગુરુકૃપા, સતત જ્ઞાનાભ્યાસ તથા સંયમની અદ્‌ભુત નિષ્ઠા દ્વારા મુનિશ્રી ઘાસીલાલજીએ વ્યાકરણ, ન્યાય, દર્શન અને સાહિત્ય ઉપરાંત કુલ ૧૬ જુદી જુદી ભાષાઓનું પ્રખર જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લીધું હતું. તેમના અગાધ જ્ઞાનનો અપૂર્વ લાભ જૈન-જૈનેતરોએ મેળવ્યો. ભારતભરમાંથી અનેક મુમુક્ષુઓની વિનંતીઓને માન આપી તેઓશ્રીએ ૩૨ આગમોના અનુવાદનું કાર્ય આરંભ્યું. આ કાર્ય વ્યવસ્થિત રીતે પૂર્ણ થાય એ માટે તેઓએ જીવનના અંત સુધી અમદાવાદમાં જ સ્થિરવાસ કરી પૂર્ણ કર્યું.

તેઓશ્રીના જીવનકાળ દરમિયાન ૨૭ આગમો શાસ્ત્રસ્વરૂપે ચાર ભાષામાં છપાઈ સમાજ સમક્ષ મુકાઈ ગયા છે. સૂત્રનો મૂળ પાઠ ગદ્ય-પદ્ય રૂપે પ્રથમ આવે, પછી તેની છાયા અને ટીકા સંસ્કૃતમાં આવે, પછી હિંદી-ગુજરાતી ભાષાંતરો આવે આ પ્રકારની આગમ સંકલનાની તેમની શૈલીને વિશાળ દૃષ્ટિવાળી, વિશિષ્ટ અને અપૂર્વ ગણી શકાય.

પૂજ્ય ઘાસીલાલજી મહારાજે કરેલા ઉપકારનું ઋણ જૈન સમાજ કદી વાળી શકે તેમ નથી, કેમકે તેમણે કરેલા પ્રયત્નના ફળરૂપે જ આજે દરેક જૈનબંધુ ગુજરાતી-હિંદી ભાષા દ્વારા પણ આગમોને વાંચી શકે છે.

સન્માનનીય ઉચ્ચ પદવીઓઃ ઘાસીલાલજી મહારાજની વિદ્વતાથી પ્રભાવિત થઈને કોલ્હાપુરના મહારાજાએ તેઓશ્રીને 'કોલ્હાપુર રાજપુરુષ' તથા 'શાસનાચાર્ય'ની પદવીથી વિભૂષિત કર્યા હતા. તેઓશ્રીની ત્યાગ, તપસ્યા અને સંયમની ઉત્કૃષ્ટતા જોઈને કરાંચી સંઘે ''જૈન દિવાકર'' અને ''જૈન આચાર્ય'' પદવી દ્વારા તેમને ગૌરવાન્વિત કર્યા હતા.

અંતિમ દિવસો અને મહાપ્રયાણઃ ઈ.સ. ૧૯૭૨ના ડિસેમ્બરના અંતથી તેમની તબિયત અસ્વસ્થ રહેવા લાગી. છેલ્લા આઠ દિવસ અન્નનો ત્યાગ કરી તેઓ માત્ર પ્રવાહી જ લેતા હતા. તા. ૨-૧-૭૩ના રોજ સવારે દસ વાગે પૂજ્યશ્રી છોટેલાલજી, શ્રી કનૈયાલાલજી તથા સમસ્ત ચતુર્વિધ સંઘની હાજરીમાં સંલેખના (સંથારા) નો વિધિવત્ સ્વીકાર કર્યો અને વર્તમાન જીવનના ૮૮ વર્ષ પૂરા કરી તેમનો આત્મા આ અસાર સંસારને છોડીને તા. ૩-૧-૭૩, ગુરુવારના રોજ અમદાવાદના સરસપુર સ્થાનકવાસી ઉપાશ્રયમાં રાત્રે ૯.૨૯ મિનિટે મહાપ્રયાણ કરી ગયો. પોતાના દીર્ઘ સંયમી જીવનને અનેક આકરી તપશ્ચર્યાઓ અને પ્રકાંડ વિદ્વતા દ્વારા ઉજાળનાર આ મહાપુરુષ સમસ્ત જૈન સમાજને અમૂલ્ય સાહિત્યવારસો પ્રદાન કરી ગયા છે. આપણે સૌ એનું તન, મન, ધનથી જતન કરીએ અને મહાવીરે ચીંધેલા આત્મ-કલ્યાણના માર્ગે આગળ વધીએ. તેમા જ સૌ કોઈનું પરમ કલ્યાણ સમાયેલું છે. ◆

(નોંધઃ પરમ શ્રદ્ધેય પૂજ્ય શ્રી આત્માનંદજી લિખીત પુસ્તક ''અર્વાચીન જૈન જ્યોતિર્ધરો'' માંથી ઉપર્યુક્ત પ્રકરણ, અનન્ય પરિવર્તન ટીમ દ્વારા સંકલિત કરવામાં આવ્યું છે.)

અખાના છપ્પા

હેતલ દોશી, મુંબઈ

પાછલા અંકમાં ''ઊંડો કુવો ને ફાંટી બોખ, શીખ્યું સાંભળ્યું સર્વ ફોક'' સમજતાં આપણે જોયું કે જેમ એક ઊંડા કૂવામાંથી પાણી કાઢવાનું હોય પણ જો પાણી કાઢવા માટે વાપરવામાં આવતી ચામડાની થેલી ફાટેલી હોય તો ઉપર આવે ત્યાં બધુ પાણી ઢોળાઈ જાય તેમ જીવ જ્યારે કથા સાંભળવા જાય છે ત્યારે એમા ઊંડો ઉતરી કથાકારની વાત સમજવા પ્રયત્ન ન કરે અને પોતાની જ માન્યતા, પોતે જે નક્કી કર્યું હોય એ સાંભળે ત્યારે માથુ ધૂણાવે, બાકી કંઈ નવું કથાકાર કહેતા હોય તેના ઉપરના ઊંડા વિચાર ન કરે તો કલ્યાણનું કારણ નથી, સાંભળેલું ફોક છે.

દેહ અભિમાન હતો પાશેર, વિદ્યા ભણતા વાધ્યો શેર;
ચર્ચા-વાદે તોલું થયો, ગુરુ થયો ત્યારે મણમાં ગયો.
(અખા) એમ હલકેથી ભારે થાય, આતમજ્ઞાન સમૂળુ જાય.... (૪)

આત્માના લક્ષ વગર કરેલ શાસ્ત્ર અભ્યાસ કેવી રીતે જીવમાં માન ભાવ વધારવાનું કારણ બને છે અને આ માન મળવાના કારણેજ શાસ્ત્ર જીવને શસ્ત્ર રૂપે પરિણમે છે એ વાત અખાજી આ છપ્પામાં કહે છે.

શબ્દાર્થ : પાશેર - ૧૨૫ ગ્રામ
વાધ્યો : વધ્યું, શેર : અડધો કીલો
તોલું : ૧૦ શેર : ૫ કીલો ; મણ: ૨૦ કિલો

વિશેષાર્થ : આગળના છપ્પાઓમાં અખાજીએ જણાવ્યું કે જીવે જપ, તપ, તિલક, તીર્થયાત્રા, કથા શ્રવણ, પ્રભુ ભજન આદી ધર્મના અનુષ્ઠાનો કર્યા છતાં જીવ પ્રભુને પામી ન શક્યો અને આત્મજ્ઞાનથી વંચિત રહ્યો. લોકસંજ્ઞાદિભય, કુળાગ્રહ રાખી જીવ સત્ સુખથી વંચિત રહ્યો છે અને ધર્મ માટે પોતે નક્કી કરેલો આગ્રહ દુરાગ્રહ અર્થાત્ પોતાની માન્યતા, આગ્રહો જે જીવને મોક્ષથી દૂર રાખે છે એવા દુરાગ્રહ જીવને અકલ્યાણકારી છે એમ જણાવ્યું.

હવે આ છપ્પામાં અખાજી જ્ઞાનમાર્ગમાં જીવથી થતાં દોષોનો લક્ષ કરાવે છે.

આત્માની ઓળખાણ, અનુભૂતિ માટે વિચાર, ચિંતન-મનન જરૂરી છે અને તેના માટે સામગ્રી જરૂરી છે, માટે શાસ્ત્ર વાંચન જરૂરી છે. પરંતુ વાંચી વિચારી એને ક્યાં અને કેવી રીતે અમલ કરવું એ લક્ષ જીવ ચૂકી ગયો છે. માટે, આ જ્ઞાન જ એના પતનનું અને સંસાર પરિભ્રમણનું કારણ બને છે. દા.ત. વૈજ્ઞાનિકે અણુમાં રહેલી શક્તિ શોધી પણ એને ખબર ન્હોતી કે લોકો એની આ શોધને બોમ્બ

બનાવવા વાપરશે. હીરોશીમાં-નાગાસાકીના વિનાશ અને એની અસર હજી વર્તાય છે.

આમ કોઈપણ વસ્તુનો યોગ્ય ઉપયોગ ન થાય તો તે ફાયદાને બદલે નુકશાનકારક બને છે. એમ જીવને શાસ્ત્ર શસ્ત્રરૂપે પરિણમે છે. જેમ શસ્ત્ર મારવાનું કામ કરે છે તેમ લક્ષ વગરનો શાસ્ત્ર અભ્યાસ જીવને અનંત જન્મ-મરણનું કારણ થાય છે.

''દેહ અભિમાન હતો પાશેર'' - જીવ જ્યારે માના ગર્ભમાં હતો ત્યાં વેદન કરતી વખતે વિચારતો હતો કે જો આ દુઃખમાંથી મુક્ત થઉં તો બહાર જાઉં. ઊંઆં ઊંઆં કરી જન્મ થતાંજ જીવ ઊંઆં માંથી 'હું આ' થઈ જાય છે. હું + આ એટલે આ 'દેહ તે હું' એમ જ માની લઈ જીવનની શરૂઆત થાય છે. દેહની ભૂખ પોતાની ભૂખ, દેહનું સુખ-દુઃખ પોતાનું સુખ દુઃખ માને છે.

જે નથી એને તું માન એ જ તારું માન (અભિમાન).

બાળક નાનું હોય અને એના આર્ટ, ડાન્સ, ડ્રોઈંગના વખાણ થાય તો એના હાવભાવથી ખબર પડે એનામાં માન હાજર થયું છે. તે કોઈ ભૂલ કરે અને એને બધાની વચ્ચે ખીજાઈએ તો ત્યાં એ રડે છે. એ એનું રડવું નથી પણ એનું માનભંગ થયું એવું એને લાગે છે. આવી રીતે ''હું કેવી સરસ દેખાઉં છું, ઘરમાં બધાથી હું જ સમજદાર છું, હું કેટલું દાન કરું છું'' વિગેરે કેટલાય વિચારો દેહ અને દેહને લગતી બધીજ ક્રિયાઓને પોતાની માનવી એ જીવનું માન છે.

અહીંયા એવો વિચાર પણ આવે કે જે વસ્તુ સારી છે એને સારી કહેવામાં શું ખોટું છે ? વસ્તુ સારી કહેવામાં કંઈજ ખોટું નથી પણ જ્યારે પોતાને સારા સમજીએ છીએ ત્યારે સરખામણી હોય જ કે હું સારી અને બીજા બધા ઓકે, સો સો. હું જેવું કામ કરું એવું બીજા ન કરી શકે. બીજાને ઈનડાયરેક્ટલી પોતાથી નીચા માનવા એ જીવનું અભિમાન છે.

જન્મ્યા ત્યારથી અત્યાર સુધી હું અને મારું એ જ ચાલ્યા આવ્યું છે અને હું એટલે આત્મા એ લક્ષ ન હોવાથી હું એટલે મળેલો દેહ. એને મધ્યમાં રાખી કરવામાં આવતી દરેક ક્રિયા - ભાવ - બધુ દેહ અભિમાન.

સંસારમાં જેમ દેહ તે હું એ સમજણ પ્રમાણે જ બધી ક્રિયા થતી હોવાથી ધર્મની બધીજ ક્રિયા, વ્રત, તપ, સામયિક, પૂજા, માળા બધુ કરતી વખતે મેં કર્યું અને હું આટલો ધર્મ કરું છું એ અભિમાન જીવ લીધા જ કરે છે. આ દેહ અભિમાન જેમ શકટ એટલે બળદ ગાડા નીચે શ્વાન (કૂતરો) ચાલતો હોય અને એ એમ સમજે કે આખા ગાડાનો ભાર હું ઉપાડું છું, હું આ ગાડું ખેંચીને ચલાવું છે એમ હે જીવ તું પણ કંઈ કરતો નથી; જન્મથી મૃત્યુ સુધીનું દરેક કાર્ય પૂર્વ નિયોજીત કર્મ પ્રમાણે થાય છે તો એમાં તું અભિમાન શેનું કરે છે ? કદાચ મોઢેથી હું કરું છું - મેં કર્યું એવું ન પણ બોલાતું હોય પણ અંદરમાં એ ભાવ તો હાજર હોય જ. માટે જ અખાજી કહે છે **''દેહ અભિમાન હતું પાશેર''** અને આ પાશેર જેટલું અભિમાન વધતા વધતા કેવી રીતે જીવને પોતાથી દૂર કરે છે એ અખાજી આગળ કહે છે:

''વિદ્યા ભણતા વાધ્યો શેર''

અભ્યાસ સુધી જીવથી સંસારના નાના મોટા કામ કરી મેં કર્યું, કેવું સરસ કર્યું વિગેરે દેહ અભિમાનના ભાવ થતાં હતા. હવે વિદ્યા અભ્યાસ કર્યો છે અને સંસારની કોઈપણ એક કળા, નૃત્ય, સંગીત, ચિત્રકારી વિગેરેમાં જો કોઈ પારંગત થઈ જાય તો એ હવામાં ઉડવા મંડે છે.

પોતે કંઈક જુદુ કરી શકે છે, બીજા મારી સામે કંઈ નથી એમ એને દરેક પળ લાગ્યા કરતું હોય અને ટીવી, ન્યૂઝપેપર દ્વારા પોતે કંઈક છે એ બધાને બતાવવાની એને હંમેશા ઈચ્છા અને કોશિષ રહ્યા જ કરતી હોય છે અને ખ્યાતિ મળે, લોકોમાં વાહ વાહ થાય, માન પોષાય એને માટે એકપણ તક ગુમાવતા નથી. જો સંસારની કળાથી માનની લાગણી જીવમાં આવી જાય છે તો ધર્મના શાસ્ત્રોનો વિદ્યા અભ્યાસ કરવાથી અને આ અભ્યાસ જે કરે છે એ, હું આત્મા છું એ લક્ષ ન હોવાથી જીવમાં માન વધારે ને વધારે વૃદ્ધિ પામે છે. માટે જ અખાજી કહે છે **દેહ અભિમાન હતો પાશેર, વિદ્યા ભણતા વાધ્યો શેર.** ◆ (ક્રમશઃ)

આત્મ-સમર્થતા

હેમા ચોવટીયા, કોલકત્તા

ચેતન પદાર્થની શક્તિનું રોજના કાર્યમાં મારા માટે મહત્વ શું છે ?

એક વર્ષથી સત્સંગ કરું છું. આ એક વર્ષ પછી હવે જડબેસલાક અહેસાસ થયો છે કે 'હું આત્મા છું, આ જડ એવા દેહથી ભિન્ન્ છું.' મારા આત્મામાં અપૂર્વ એવી શક્તિઓ અને ગુણો સમાયેલા છે તેનો મને ક્યારેય અહેસાસ પણ નહોતો, પણ હવે સમજાય છે કે આત્માના ગુણો અને એની શક્તિઓ અનંત છે અને મારા રોજના કાર્યમાં મને કેટલી સહાયતા કરે છે. મેં મારા આત્માની ચેતના શક્તિની અલગ અલગ વસ્તુઓની સાથે તુલના કરી છે.

મારો આત્માં એઝ ઈન એલાર્મ ક્લોક

દિવસની શરૂઆત વહેલી હોય છે, જ્યારે છોકરાઓને સ્કૂલ હોય છે ત્યારે. મેં મારા મોબાઈલમાં સવારે છ વાગ્યાનો એલાર્મ રાખ્યો છે, પણ રાત્રે સુતા સમયે હું આત્મા ને કહી દઉ છું કે તારે જ મને ઉઠાડવાની છે અને સાચે જ સવારના છ વાગે તેની પાંચ કે દસ મિનિટ પહેલા જ મારી આંખ ખુલી જાય, અને મોબાઈલમાં જોઉં તો છ વાગવાને વાર હોય છે. આત્માના અલાર્મ ક્લોકની સામે ઓરીજીનલ અલાર્મ ક્લોક પણ ફેઈલ થઈ જાય છે, એટલે જ હું આત્માને અલાર્મ ક્લોક કહું છું.

આત્મા એઝ અ શેડ્યુલર

જેમ આપણા મોબાઈલમાં 'ટુ ડુ' નામનું ઓપ્શન હોય છે જેમાં આપણે કંઈપણ જરૂરી કામ અમુક સમયે કરવાનું છે એની નોંધ કરીએ છીએ. દા.ત. બીજે દિવસે આ સમયે ગેસ બુકીંગ કરવાનો છે તો આપણે એ ઓપ્શનમાં જઈ તે દિવસ અને ટાઈમ ફીક્સ કરીને નિશ્ચિંત થઈ જઈએ કે મોબાઈલમાં રીંગ વાગશે અને મને યાદ આવશે. એવી જ રીતે મેં મારી ચેતના શક્તિના 'ટુડુ'ના ઓપ્શનમાં ફીડ કરી દીધું છે કે રોજ આ સમયે મારે નિત્યક્રમ કરવાનો છે, મંત્રસ્મરણ કરવાનું છે, વાંચન કરવાનું છે અને જો એ સમયમાં કરવાનું ચુકી જાઉં તો પાછુ બીજી વાર, ત્રીજીવાર યાદ કરાવશે. જ્યાં સુધી હું મારી બધી આજ્ઞાઓ કરી ન લઉં. મોબાઈલ તો એક જ વાર ફીક્સ સમયે જ યાદ કરાવે પણ આત્મા તો વારંવાર યાદ કરાવે અને જે કામ કરવાનું હોય છે એ કરાવીને જ છોડે. આ છે આત્માની અપૂર્વ એવી શક્તિ.

આત્મા એઝ અ હીલીંગ ક્રીમ -એન્ટીસેપ્ટીક

જેમ આપણને કાંઈક વાગી જાય તો આપણે એન્ટીસેપ્ટીક ક્રીમ લગાડીએ તો એ દર્દ મટી જાય, એવી જ રીતે જ્યારે આપણે કોઈને દુ:ખ પહોંચાડીએ તો તરતજ સોરી નામનું ક્રીમ બોલવાનું આત્મા યાદ અપાવે. રસોડામાં કામ કરતી વખતે એકેન્દ્રીય જીવની હિંસા થાય તો તરત જ માફી માગવાનું યાદ કરાવે. બટેટા - કાંદા કે કંદમૂળ સમારતી વખતે હંમેશા યાદ કરાવે કે એમની માફી માંગવી, તે ન જ ગ્રહણ કરાય, કંદમૂળ અભક્ષ્ય છે તેનું જ્ઞાન કરાવે. આપણાથી કોઈને કાંઈક બોલાય જાય કે બાળકો પર ગુસ્સો થાય ત્યારે પણ યાદ કરાવે કે તું આત્મા છો, તારે તો ક્રોધ નથી કરવાનો. મન, વચન કે કાયા એ કરી કોઈને હાની કે દુ:ખ નથી પહોંચાડવાનું. માફી માંગુ તો ઘણું હલકું લાગે અને વાતાવરણ એકદમ હળવું થઈ જાય. એન્ટીસેપ્ટીક ક્રીમનું કામ તો માત્ર ઈનફેક્શન દૂર કરવાનું છે પણ આત્મા વડે કરાતું એન્ટીસેપ્ટીક ક્રીમનું કામ દર્દ દૂર કરવાનું તો છે જ પણ સાથે સાથે સર્વ જીવો તરફ પ્રેમ તથા કરૂણા ભાવ આવે એવી તાકાત છે.

આત્મા એઝ અ રીમોટ કંટ્રોલ

જેમ રીમોટ ચલાવવાથી ટીવી ચાલુ કે બંધ થઈ જાય છે, અવાજ ધીરો અથવા મોટો કરી શકાય તેવી રીતે આત્મા એક રીમોટ કંટ્રોલની જેમ કામ કરે છે. આપણે જ્યારે કાંઈ પણ ખોટુ કામ કરીએ છીએ ત્યારે આત્મા એનું બંધનું બટન દબાવીને આપણને રોકે છે અને એ ખોટુ કાર્ય કરતા અટકી જઈએ છીએ. જ્યારે પણ હવે પરનિંદા કે પર પંચાત કરવાની શરૂઆત અગર થઈ જાય છે તો તરત જ અટકી જવાય છે, તું આત્મા છે આ પરની પંચાતમાં તારું પરિભ્રમણ પાક્કુ છે, એટલે ત્યાંજ શાંત થઈ જવાય છે. આમ આપણા મનનું ટીવી આત્માના રીમોટ કંટ્રોલથી બંધ થઈ જાય છે.

આવી છે આત્માની અપૂર્વ એવી શક્તિઓ જે આપણી રોજીંદા વપરાશની વસ્તુઓ કરતા વધુ તાકતવર છે અને હકારાત્મક વલણ આપવાવાળી છે. એટલે આપણે સર્વ જીવોએ આ શક્તિઓને માધ્યમ બનાવીને પરમાર્થે આગળ વધવું જોઈએ જેનાથી રીઝલ્ટ જરૂરથી ૧૦૦ ટકા પોઝીટીવ જ આવશે. ◆

अकबर की नमाज़

सम्राट अकबर के जीव काल की घटना हे। उनके चारों ओर भोग व ऐश्वर्य की विपुल सामग्री विद्यमान रहती थी। कहते हैं, जो आम अधिक पका हुआ और मीठा हो उसमें कीड़े लगने की संभावना होती है। ठीक इसी प्रकार वैभव-विलास की अधिकता के कारण अकबर के जीवन में शिकार खेलने का कुव्यसन था।

एक बार सम्राट अकबर शिकार के लिए जंगल में गये थे। शिकार खेलने में इतने तल्लीन हो गये कि समय का उन्हें ख्याल ही नहीं रहा और सुबह से शाम हो चुकी थी।

यकायक अकबर को ख्याल आया कि मेरा नमाज़ पढ़ने का समय हो गया है। तुरंत ही वे घोड़े से नीचे उतरे और अपना मुसल्ला बिछाकर नमाज पढ़ने बैठ गये।

इतने में एक युवती भागती हुई वहाँ से निकली। वह अपने लक्ष्य पर पहुँचने के लिए इतनी आतुर थी कि उसे रास्ते में कुछ भी दिखाई नहीं दे रहा था। उसका सारा ध्यान लक्ष्य पर एकाग्र हो चुका था।

सम्राट अकबर झुककर विधिपूर्वक नमाज पढ़ रहे थे। युवती को वे दिखाई नहीं दिये। वह तो लक्ष्यबद्ध होकर दौड़ती चली जा रही थी। अकबर को भागती हुई युवती का जोरो से धक्का लगा जिससे उनकी स्थिरता भंग हुई।

इस बात से अकबर को खूब गुस्सा आया कि एक तो कोई नमाज़ पढ़ कर खुदा की बंदगी कर रहा हो फिर उसके साथ ऐसा दुर्व्यवहार करना बहुत बड़ा अपराध है। जल्दी - जल्दी उन्होंने नमाज़ पढ़ी और घोड़े पर बैठे एवं घोड़े को उसी दिशा में दौड़ाया जिस दिशा में वह युवती भागी जा रही थी। अकबर अभी थोड़ी दूर पहुँचे थे तो उन्होंने देखा कि वह युवती खुद ही लौटकर आ रही थी।

उसे देखते ही अकबर आवेश में आ गए और उग्र स्वर में बोले, ''पागल! तुझे होश है या नहीं? रास्ते पर चलते हुए कम से कम नीचे देखकर तो चलना चाहिए। मैं खुदा की बंदगी करने बैठा हुआ था, नमाज़ पढ़ रहा था और तूने मुझे धक्का दिया। तुझे पता नहीं मैं सम्राट अकबर हूँ। क्या तुझे नज़र नहीं आये मेरे बहुमूल्य वस्त्र, हीरे - जवाहरातों से जड़ी पघडी और यह क़ीमती घोड़ा?''

युवती ने नम्रता के साथ बड़े मीठे स्वर में कहा, ''जहाँपनाह! क्षमा करें मेरे से भूल हो गई। मेरा प्रेमी आज आनेवाला था। उसका स्वागत करने मैं जंगल के उस पार जा रही थी। मेरा सारा ध्यान उसी में लगा हुआ था। इस कारण मुझे रास्ते में कुछ भी दिखाई नहीं दिया। मुझे पता नहीं लगा कि आप नमाज़ भी पढ़ रहे हैं। मैंने यह अपराध जान-बूझकर नहीं किया है। वास्तव में मैं अपने प्रेमी से मिलने के लिए इतनी उत्सुक थी कि आँख होते हुए भी अंधी हो रही थी।''

यह सुनकर अकबर थोड़ा अस्वस्थ हुआ। तब युवती ने पूछा, ''जहाँपनाह! आप से एक बात पूछनी है।'' अकबर ने कहा, ''जो पूछना है पूछो।''

युवती ने पूछा, ''जहाँपनाह! मैं अपने प्रेमी से मिलने के लिये जा रही थी जो एक अत्यंत साधारण व्यक्ति है जिसका इस पृथ्वी पर कोई विशेष महत्व नहीं है। उसका महत्व सिर्फ मेरी आँखों में है, मेरे दिल में है लेकिन उस साधारण व्यक्ति के प्रेम में भी मेरी असाधारण तल्लीनता थी। मैं उसमें ऐसी मस्त थी कि मुझे आप दिखाई नहीं पड़े परंतु आप तो खुदा से मिलने बैठे थे, खुदा की बंदगी में मस्त थे फिर भी आपको मेरा धक्का महसूस हुआ अर्थात् मैं आपको दिखाई पड़ी।''

यह सुनकर सम्राट अकबर हक्के - बक्के रह गये। उन्होंने चिंतन के आलोक से उन शब्दों को समझा तो उन्हें लगा कि इस युवती की बात बिल्कुल सत्य है। मैं खुदा के चरणों में नमाज पढ़ने बैठा अवश्य था किन्तु मेरा मन उनके चरणों में नहीं था। ऐसी बंदगी से न मन को शान्ति मिल सकती है और न ऐसी बंदगी खुदा तक पहुँच सकती है।

कहते हैं, उस दिन सम्राट अकबर ने अपने महल पहुँचकर अपने संस्मरणों में लिखा कि आज इस युवती ने मेरी आंखें खोल दी है। इसने मुझे नमाज़ की सच्ची विधि समझाई है। स्पष्ट है, मन, वाणी और कर्म तीनों जब एक साथ खुदा के चरणों में समर्पित होंगे तभी सच्ची शान्ति मिल सकती है।

भगवान महावीर ने भी धर्म करने की यही विधि बताई है। प्रत्येक अनुष्ठान का प्रारंभ मन से होना चाहिए। जब तक मन, वाणी और काया किसी कार्य में एक साथ संलग्न नहीं होंगे तब तक कोई भी कार्य अर्थपूर्ण नहीं हो सकता। ◆

અનિત્ય ભાવના

સંકલન - હર્ષા શાહ, મુંબઈ

અનિત્ય ભાવના

વિદ્યુત લક્ષ્મી પ્રભુતા પતંગ, આયુષ્ય તે તો જળના તરંગ;
પુરંદરી ચાપ અનંગ રંગ, શું રાચીએ ત્યાં ક્ષણનો પ્રસંગ.

અર્થ:- લક્ષ્મી વિજળી જેવી છે. વિજળીનો ઝબકારો જેમ થઈને ઓલવાઈ જાય છે, તેમ લક્ષ્મી આવીને ચાલી જાય છે. અધિકાર પતંગના રંગ જેવો છે. પતંગનો રંગ જેમ ચાર દિવસની ચાંદની છે, તેમ અધિકાર માત્ર થોડો કાળ રહી હાથમાંથી જતો રહે છે. આયુષ્ય પાણીના મોજા જેવું છે. પાણીનો હિલોળો આવ્યો કે ગયો તેમ જન્મ પામ્યા અને એક દેહમાં રહ્યા કે ન રહ્યા ત્યાં બીજા દેહમાં પડવું પડે છે. કામભોગ આકાશમાં ઉત્પન્ન થતાં ઈન્દ્રના ધનુષ્ય જેવા છે. જેમ ઈન્દ્રધનુષ્ય વર્ષાકાળમાં થઈને ક્ષણવારમાં લય થઈ જાય છે, તેમ યૌવનમાં કામના વિકાર ફળીભૂત થઈ જરાવારમાં જતાં રહે છે. ટૂંકમાં હે જીવ ! એ સઘળી વસ્તુઓનો સંબંધ ક્ષણભર છે; તેમાં પ્રેમબંધનની સાંકળે બંધાઈને શું રાચવું ? તાત્પર્ય એ સઘળા ચપળ અને વિનાશી છે, તું અખંડ અને અવિનાશી છે; માટે તારા જેવી નિત્ય વસ્તુને પ્રાપ્ત કર.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર - વચનામૃત.

દેહ, યૌવન અને આયુષ્યની અનિત્યતા...
પાંચ ઈન્દ્રિયોના સુખની અનિત્યતા...
વૈભવ, લક્ષ્મી, સંપત્તિની અનિત્યતા...
સત્તા, અધિકારની અનિત્યતા...
મિત્ર, સ્ત્રી, સ્વજનોના સંબંધોની અનિત્યતા...

સંસારમાં સામાન્ય રીતે આ બધી અનિત્યતાઓ આપણે દરેક જગ્યાએ નિહાળતા જ હોઈએ છીએ. આ અનિત્ય ભાવના સમજવા તેને વિસ્તારથી સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ, જે અત્યંત સ્પષ્ટ અને અનુભવમાં આવે એવી વાત છે.

દરેક જીવને પોતાનો દેહ સૌથી વહાલો હોય છે, પરંતુ આ દેહની માયા જ સર્વ કર્મ બંધનનું

કારણ છે. આ દેહ યૌવનના ઉન્માદથી થનગનતો હોય, બળવાન હોય છતાં પણ ગમે તે ક્ષણે માટીમાં મળી જતો હોય છે. સમુદ્રના અસ્થિર તરંગો જેવું આ શરીર કાળના ઝપાટામાં ક્યારે આવી જાય તે ખબર ન પડે. બાળપણ, યુવાની અને ઘડપણ તેમજ આયુષ્ય બધું જ અનિત્ય છે. દિવસે દિવસે બધું જ પલટાતું હોય છે. સ્વસ્થ દેખાતું શરીર ક્યારે રોગગ્રસ્ત થઈ જાય કોઈ કહી ન શકે.

બાળપણમાં કે યુવાનીમાં મૃત્યુ પામતાં ઘણાને આપણે જોઈએ છીએ. અકસ્માતમાં કે સાધારણ બીમારીમાં ઘણા જીવો આપણને કલ્પના પણ ન હોય તેવી રીતે આપણને છોડી જતાં હોય છે.

જ્યાં સુધી શરીર સાથે આયુષ્યનો સંબંધ રહે છે, ત્યાં સુધી 'જીવન' ટકી રહે છે. આ જ તો જીવન છે. શરીર આયુષ્ય પર નિર્ભર છે અને આયુષ્ય ચંચળ છે, અસ્થિર છે. એટલા માટે શરીર અસ્થિર છે, અનિત્ય છે અને એને કારણે આપણું જીવન પણ અસ્થિર, ચંચળ અને અનિત્ય છે.

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ અંતિમ ઉપદેશમાં કહ્યું છે. असंख्यं जीवियं मा पमायए। એટલે કે જીવન તૂટે છે, સમાપ્ત થાય છે, ત્યારે કોઈપણ પ્રકારે તેને બચાવી શકાતું નથી. કોઈ જ બચાવી શકતું નથી.

આમ જે ચંચળ હોય, અસ્થિર હોય, અનિત્ય હોય તેની સાથે લગાવ ખેંચાણ રાખવાનું નથી. જેવી રીતે આકર્ષણ નથી રાખવાનું તેવી રીતે ગર્વ - અભિમાન પણ રાખવાનું નથી. શરીરનું અપ્રતિમ રૂપ, શરીરનું અતુલ બળ પણ અસ્થિર અને અનિત્ય છે. શરીરનો - જીવનનો ધાર્મિક - આધ્યાત્મિક વિકાસમાં ઉપયોગ કરવાનો છે. આ શરીર, આ જીવન ગમે ત્યારે દગો દઈ શકે છે. જો તેના પ્રત્યે લગાવ હશે, મમત્વ હશે તો દુઃખી દુઃખી થઈ જશો. એટલા માટે સૌ પ્રથમ શરીર-જીવનની પ્રતિદિન ક્ષણિકતા, અનિત્યતાનું ચિંતન કરવાનું છે. તેનાથી અભિમાન નહીં રહે અને ખેંચાણ પણ નહીં રહે. આ સર્વ અનિત્ય છે એવું અંદરથી જ્યારે સમજાશે, અનુભવાશે ત્યારે અનિત્યભાવના વધારે ને વધારે સારી રીતે દૃઢ થાશે.

પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયસુખો સંધ્યાના ક્ષણિક રંગો જેવા અનિત્ય છે એવું કહીને જ્ઞાની પુરુષો જીવોને વિષય સુખોની આસક્તિ તોડવાની પ્રેરણા આપે છે, કારણ કે રાત-દિવસ પાંચ ઈન્દ્રિયોના સુખો ભોગવવા છતાં તે કદી તૃપ્ત થતી નથી. જીવ જેમ જેમ તેના સુખો ભોગવે છે તેમ તેમ તેની તૃષ્ણા વધે છે. કોઈવાર એવું પણ બને કે પ્રિય સુખ પ્રાપ્ત થાય પરંતુ ત્યારે ઈન્દ્રિયો ક્ષતિગ્રસ્ત થઈ ગઈ હોય. દા.ત. મધુર શબ્દો, ગીતો સાંભળવાના સાધનો હોય પણ કાન બહેરા થઈ ગયા હોય, બહેરાપણું આવી ગયું હોય.

- સુંદર દૃશ્ય, સુંદર રૂપ, સિનેમા જોવાના સાધનો ઉપલબ્ધ હોય પરંતુ આંખે અંધાપો આવી ગયો હોય અથવા આંખમાં તકલીફ થઈ હોય.

- ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ ભોજન હોય, પેય પદાર્થો હોય, પરંતુ પાચન શક્તિ જ નબળી પડી ગઈ હોય અથવા મધુપ્રમેહ જેવો રોગ ઘર કરી ગયો હોય.

- સ્પર્શના પ્રિય વિષયો મળ્યા હોય, પરંતુ શરીરની ચામડી 'સેન્સલેસ' અનુભવ રહિત બની ગઈ હોય તો કોઈ પ્રકારના પ્રિય - અપ્રિય સ્પર્શનો અનુભવ જ ન થાય ને !

આમ સર્વ ઈન્દ્રિયજનિત સુખ જે દૃષ્ટિગોચર થાય છે, તે ઈન્દ્રધનુષના રંગની પેઠે જોતજોતામાં નાશ પામે છે. યૌવનનું જોશ સંધ્યાકાળની લાલીની પેઠે ક્ષણવારમાં વિનાશ પામે છે. એટલા માટે આ મારું ગામ, આ મારું રાજ્ય, આ મારું ઘર, આ મારું ધન, આ મારું કુટુંબ એવા વિકલ્પ કરવા તેજ મહામોહનો પ્રભાવ છે. જે જે પદાર્થો આંખથી જોવામાં આવે છે તે સમસ્ત નાશ પામશે, એની દેખવા - જાણવાવાળી ઈન્દ્રિયો છે તે અવશ્ય નાશ પામશે. તે માટે આત્માના હિત માટે જ ઉતાવળે ઉદ્યમ કરો.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર - વચનામૃત.

દેહ, પાંચ ઈન્દ્રિયોના સુખની અનિત્યતા સાથે વૈભવ, સંપત્તિ, લક્ષ્મી પણ અનિત્ય છે. નદીના જળપ્રવાહની જેમ લક્ષ્મી, સંપત્તિ એક ઘરમાં, એક

સ્થાનમાં સ્થિર રહેતી નથી. જેવી રીતે નદીનો પ્રવાહ વહેતો રહે છે એ રીતે લક્ષ્મી પણ ફરતી રહે છે. આવી અનિત્ય, અસ્થિર વસ્તુઓ માટે મૂર્ખ જીવ કેટલા પાપો બાંધે છે ! અનેક પ્રકારના પાપ કરીને તે કેટલા કર્મબંધન કરે છે.

આ સંપત્તિની સાથે કેટલીય વિપત્તિઓ વળગેલી જ છે. સંસારનું ઉદાહરણ લઈએ તો રાજાને રંક અને રંકને રાજા બનતા તો સહુ જુએ છે. ક્યારે નસીબનું પાંદડું પલટે અને ચડતી - પડતીનો પલ્ટો આવે તે કહી ન શકાય. દુનિયામાં ધનવાન શેઠને ઈન્કમટેક્સનો ગોટાળો કરતાં જેલની બીક લાગે. ચોરી કરનારને પોલીસનો ભય માથે હોય. મોટી પ્રોપર્ટી ધરાવનારને તે કોઈ છીનવી ન લે તેનો ભય સદાય રહે. આમ ધન-સંપત્તિ મેળવતાં ઉપાધિ, જાળવતા ઉપાધિ અને જાય તો પણ ઉપાધિ કરાવે છે. એટલે ધન-સંપત્તિ સાથે વિપત્તિઓ પ્રથમથી જ વળગેલી છે અને અનિત્ય હોવાથી સદાય ઉપાધિ કરાવે છે.

આથી જ્ઞાનીઓએ ધન-સંપત્તિ, રાજ્યસંપત્તિ અને સુખસંપત્તિની અનિત્યતા, અસ્થિરતા બતાવીને એ સંપત્તિ ઉપર મોહ ન રાખવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. મોહમૂઢ ન બનવાની પ્રેરણા આપી છે. તેમજ લક્ષ્મીનું મમત્વ છોડવા માટે ભૂતકાલીન અને વર્તમાનકાલીન દાનવીરોને સ્મૃતિમાં લાવીને એમની અનુમોદના કરતાં દાન આપવાનું મહત્વ સમજાવ્યું છે.

મિત્ર, સ્ત્રી, સ્વજનાદિનું સંગમ-મિલનસુખ સ્વપ્ન જેવું હોય છે. સંસારમાં જો કોઈ વ્યાપક બંધન હોય તો તે સંબંધોનું છે. જીવનો જન્મ થતાં જ માતા-પિતાનો સંબંધ નિશ્ચિત થઈ જાય છે. આ સંબંધ સ્નેહથી - રાગથી દૃઢ થતો જાય છે. થોડાક મોટા થતાં મિત્રોનો સંબંધ બંધાય છે. પછી યુવાન થતાં લગ્ન કરીને પતિ-પત્નીનો સંબંધ બંધાય છે. જ્યાં સુધી માતા-પુત્રનો, પતિ-પત્નીનો, ભાઈ-ભાઈનો, ભાઈ-બહેનનો સંબંધ નિઃસ્વાર્થ રહે છે ત્યાં સુધી તે સંબંધોને પવિત્ર માનવામાં આવે છે. પરંતુ એ જ સંબંધોમાં સ્વાર્થવૃત્તિ આવી જાય છે ત્યારે દ્વેષ, દંભ, ઈર્ષ્યા વગેરે દોષ સંબંધોને અસાર-નિસાર બનાવી દે છે. પતિ-પત્ની વચ્ચે શરૂઆતમાં પ્રેમ હોય છે, પછીથી પરસ્પર રોજનો ક્લેશ, અણબનાવ, ઝગડા શરૂ થઈ જાય છે. બે મિત્રો વચ્ચે જ્યારે સ્વાર્થ આવી જાય છે ત્યારે પ્રેમના સ્થાને શત્રુતા આવી જાય છે. સ્વજન-પરિજનનો સ્નેહ લગભગ સ્વાર્થજન્ય હોય છે. જ્યારે એકબીજાનો સ્વાર્થ પુષ્ટ થાય તો પ્રેમ કરે છે. પરંતુ સ્વાર્થપૂર્તિ નથી થતી તો સ્વજન - પરિજનો બદલાઈ જાય છે. શત્રુતાભર્યો વ્યવહાર કરે છે. આમ સ્નેહીઓના સંબંધો પણ અનિત્ય છે.

તે સર્વને અનિત્ય કહેવામાં જ્ઞાનીઓ એક વાત ખાસ ખ્યાલમાં રાખવાની કહે છે કે, **એક આત્મા જ નિત્ય છે.** તે તેના ગુણની દૃષ્ટિએ પણ તેના પર્યાયો સર્વ પલટાયા કરે છે. આપણે જે શરીર જોઈએ છે તે તેના પર્યાયો છે. તેવી જ રીતે સર્વ ચીજોના પરમાણુઓ નિત્ય છે પણ એના આકાર, એના સ્કંધના રૂપો પલટાયા કરે છે અને તે નજરે સર્વ વસ્તુઓ અનિત્ય છે.

આ અનિત્યભાવના વારંવાર વિચારવા - ભાવવા જેવી છે. આપણે બાહ્યથી સંસારના ભાવો અને પદાર્થ સાથે મોહથી એવા જકડાઈ ગયા છીએ કે એનાથી છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવાનું સૂઝતું નથી. સુઝે તો અમલમાં મૂકી શકાતું નથી. પણ અંતે આ સર્વ સંબંધો છુટવાના છે, તેથી તે અનિત્ય છે એ સમજવાનું છે. મહામુશ્કેલીથી મળેલો મનુષ્યભવ અસ્થિર, અનિત્ય પદાર્થો અને સંબંધો ખાતર ગુમાવી દેવો યોગ્ય ન ગણાય. કોઈ સ્થાયી, નિત્ય ચીજ મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે. તો જ મનુષ્યભવ સફળ થયો ગણાય. ◆

(ક્રમશઃ)

THE DEEPER MEANING OF KRISHNA JANAMASHTAMI

The beauty in our ancient stories is that they were never made location-specific or timespecific. Ramayana or Mahabharata are not just events that happened a long time ago, they are happening everyday in our lives. The essence of these stories is eternal.

There is a deeper meaning to the story of Krishna's birth too. Devaki symbolizes the body and Vasudev symbolizes the life force (prana). When prana rises in the body, joy (Krishna) is born. But the ego (Kamsa) tries to eliminate joy. Kamsa is Devaki's brother which indicates that ego is born along with

the body. A person who is happy and joyful does not create trouble for anyone. It is the one who is unhappy and emotionally wounded who ends up causing disruption. Those who feel injustice has been done to them end up being unjust to others out of their hurt ego.

The biggest adversary of ego is joy. Ego cannot survive and has to bow down where there is joy and love. A person can hold a very high position in society, but he melts in front of his own little child. When the child falls ill, however strong the person is, they feel a little helpless. Ego simply melts when confronted with love, simplicity and joy. Krishna is the epitome of joy, the quintessence of simplicity and the very source of love.

Devaki's and Vasudev's imprisonment by Kamsa signifies that when the ego takes over, the body feels like a prison. When Krishna was born, the prison guards fell asleep. The guards here are the senses which protect the ego because they are turned outward when awake. Inner joy sprouts in us when the senses turn inwards.

Krishna is also known as the butter thief. Milk is the essence of nourishment and curd is a denser form of milk. When curd is churned, butter comes up and floats on top. It is nourishing and yet light, not heavy. When our intelligence is churned, it becomes like butter. When knowledge sprouts in the mind, one gets established in one's Self. Such a person remains unattached to this world and his mind does not sink in it. Krishna stealing butter is a symbolism depicting the glory of love. So attractive is Krishna's charm and skill that he steals the minds of even the most dispassionate.

Why does Krishna have the peacock feather on his head? A king is responsible for the whole society and that responsibility can become a burden, which sits on the head as the crown. But Krishna fulfills all his responsibility effortlessly, like a game. A mother never feels taking care of her children is a burden. Similarly, Krishna wears his responsibility lightly and plays his roles colorfully, just like the peacock feather on his crown.

Krishna is the most attractive, joyful space within all of us. When there is no restlessness, worry or desire in the mind, you are able to get deep rest. And it is in deep rest that Krishna is born. ◆

TRANS FAT

Dietician Utsavi D Chheda (Mumbai)

Life today moves quite fast. On the busiest days, it's easier to grab something on the go. Fortunately, the food industry has made it easy for people to eat quickly. You can go to a fast food drive through window and get a bag stuffed with burgers and french fries in less than ten minutes. You can grab a handful of cookies out of your kitchen cabinet in a matter of seconds. Although these quick foods taste good and satisfy you hunger, did you know that they contain ingredients that are dangerous to your health? One type of substance that you'll find in processed and fast food can make you gain weight and raise your risk of becoming extremely sick. This substance is trans fat.

Trans fats are produced when liquid vegetable oils are chemically modified in a process, known as hydrogenation, hence their other name partially hydrogenated oils. This not only converts the oil into a semisolid shortening, but also makes the oil less likely to spoil. As a result, food manufactures and restaurants like using trans fats because they:

- Help food stay fresher for longer
- Have a longer shelf life
- Give foods a more desirable taste and texture
- Makes foods less greasy
- Are cheap
- Can be used over and over again in commercial fryers

Trans fats can be found in a list of foods including vegetable shortening, margarine, crackers, processed cereals, candies, baked goods, cookies, granola bars, chips, snack foods, salad dressings, fats, fried foods, and many other processed foods. Trans fatty acids are found naturally in small quantities in some meat, butter, and milk. Trans fats make fries crispy and delicious, gives pies their falky crust, and give doughnuts their rich, gooey feel. But while you're munching on fries, pies and doughnuts, trans fats are making their way into your arteries and clogging them up.

The chemical structure of the fat that you eat is more important than you think. Everyone needs some fat in their diet, but too much of the wrong types of fat can be bad for your health. When it comes to your health, trans fat is considered by many experts to be the worst type of fat you can eat. While saturated fats are known for their ability to raise total cholesterol levels, trans fat goes a step further by actually depleting your "good" (HDL) cholesterol as well. Since a combination of high LDL cholesterol and low HDL cholesterol is the most effective recipe for heart disease, trans fat really should be avoided at all costs.

Trans fats has also been shown to have other harmful effects in the body:

- Raises triglyceride levels - Triglycerides are a type of fat found in your blood. A high triglyceride level puts you at a risk for developing hardening of the arteries or thickening of the artery walls, which can lead to a heart disease, diabetes, heart attack and stroke.
- Increases Lp (a) lipoprotein - Lp (a) is a type of LDL cholesterol found in your blood. When you eat foods that contain trans fat, the Lp (a) particles become smaller and denser, which encourages the buildup of dangerous plaques in your arteries.
- Promotes inflammation - Inflammation is a natural process that helps your body deal with injury; however, it also may play a key role in the formation of fatty plaques in the blood vessels. Consuming trans fat appears to damage the cells that line the blood vessels, which leads to inflammation.

Hydrogenated oil is a product of technology and may be the most destructive food additive currently in comman use. ◆

FORTHCOMING EVENTS

13-14 Sept 2014	Workshop for Professionals - 'PRACTICAL SPIRITUALISM'	Rajnagar, Parli
19-21 Sept 2014	Shramik Naari Sangh (SaNiSa) Shibir (By Invitation only)	Rajnagar, Parli
21 Sep 2014	SaNiSa - Inauguration of Khakhra Manufacturing Workshop & SaNiSa Bus	Rajnagar, Parli
26-28 Sept 2014	Spiritual Workshop - ANMOL BHAKT RATNA	Rajnagar, Parli
02 Oct 2014	Address by Pujya Shree Prem Acharayaji at the World Jain Confederation	Birla Matoshri Sabhagruh Mumbai
02-06 Oct 2014	All India Centres' combined Haribhai Shibir	Rajnagar, Parli
12 Oct 2014	Aatmasiddhi Rachna Divas	Rajnagar, Parli
21-24 Oct 2014	Diwali Mantra Mala Shibir	Rajnagar, Parli
01-02 Nov 2014	Progressive Hindi shibir	Rajnagar, Parli
06 Nov 2014	Chaah se Raah	Kolkata
07-09 Nov 2014	Kartik Purnima Celebrations	Kolkata

Om Shree Prem Acharayaji's Satsang DAILY relay on ARIHANT CHANNEL at 9 am.

Om Shree Prem Acharayaji's Satsang is available live on www.rajchandrakp.org

PUBLISHED BY : Spiritual Impressions Private Limited
108-109, Runwal Commercial Complex, L.B.S. Marg, Opp. Nirmal Life Style, Mulund (West), Mumbai - 400080.

PRINTED AT : Jayant Printery
352/54, Girgaum Road, Murlidhar Compd., Near Thakurdwar PO, Mumbai - 400002.

EDITOR : Dr. Meena Goshar.

From Us... to You

- Current subscription amount is Rs. 300/-, valid for 6 bi-monthly issues (subject to change without notice). Subscription (new or renewal)
- Amount may be deposited by cheque in any branch of HDFC Bank, for credit of 'Spiritual Impressions Pvt.Ltd.' having Current A/c. no. 01432320011590 with Crawford Market, Mumbai
- Branch and payment details, with CORECT AND COMPLETE address, contact number and email id of subscriber, emailed to info@simpl.in to get an acknowledgement.Please allow 2 weeks for processing.
- Ananya Parivartan can be a wonderful gift and we will deliver the first issue to the recipient with a nice (personalized, if you so want) messageon your behalf. Simply, deposit the subscriptions in bank and email details of all recipients to info@simpl.in and let us do the rest.
- Timely delivery is 100% dependent on CORECT AND COMPLETE address. Please carefully check address label on the envelope in which you receive an issue and email required corrections/ additions to info@simpl.in
- Please register your email with us to get intimation of each dispatch as well as a timely reminder, when renewal becomes due so that you do not miss any issue.
- All despatch/delivery/subscription related may be emailed to info@simpl.in
- Articles/contributions for publication in Ananya Parivartan may be sent to - **SANJIV RAWELL** - srrawellco@yahoo.co.in / **MEENA GOSHAR** - mgoshar@yahoo.com

For Subscription and Other Details Contact

Ahmedabad	Ashitbhai Sanghavi	08000323456	ashitsanghvi@live.com
Anand	Amitbhai Shah	09824081071	pinami@yahoo.com
Bengaluru	Kiranben Sanghrajka	09448906066	kiranjs@yahoo.com
Chennai	Chandaben Doshi	044 32974779	daksha_cal@yahoo.com
Delhi	Keatanbhai Shah	09958916680	keatan.shah@gmail.com
Dhule	Dhirajlal P. Shah	09423324822	dpshah37@hotmail.com
Gadag	Virendrabhai Lodaya	09448165256	pushpacotton@gmail.com
Hubli	Anilji Ostwal	09448453747	anilostwal@yahoo.co.in
Hyderabad	Virchandji Lalwani	040 66782005	sandeep78_v@yahoo.com
Jabalpur	Harishbhai Khokhani	09300108771	gaurav.khokhani@gmail.com
Jamshedpur	Dilipbhai Gandhi	09334048224	bhavingandhi85@hotmail.com
Kolkata	Manojbhai Desai	09831270630	manojdesai02111962@gmail.com
Mumbai	SIMPL Office	022 25900121	info@simpl.in
Pune	Rameshji Oswal	09371006817	pharma.shree@rediffmail.com
Rajkot	Yogenbhai Doshi	09824429750	yogen72@gmail.com
Vadodara	Priyaben Vashi	09376238819	priyavashi24@yahoo.com

ઉત્તમ દાન – ‘જ્ઞાનદાન’

પૂણ્યની કમાણી અને ઉત્તમ દાન -‘જ્ઞાનદાન’નો લાભ અવશ્ય લેવા જેવો છે

કહેવાય છે કે જ્ઞાનદાન એ ઉત્તમ દાન છે. વર્ષગાંઠ, લગ્નદિન, પુણ્યતિથિ વિગેરે પ્રસંગો જ્ઞાનદાન માત્રથી સાચી રીતે યાદગાર બની રહે છે. જ્ઞાનદાનના હેતુએ ‘અનન્ય પરિવર્તન’ના એક અંકની sponsorship ₹ ૪૧,૦૦૦/- તથા વાર્ષિક (૬ અંકની) ₹ ૨,૨૧,૦૦૦/- રાખવામાં આવેલ છે. એક અથવા વધુ અંકના sponsor નો સંદેશ, photo સાથે sponsored અંકમાં આપવામાં આવશે. કોઈપણ અંકના પ્રકાશન પેટે આથી ઓછી રકમના મળેલ જ્ઞાનદાનની સ્વીકૃતિ તે અંકમાં જણાવવામાં આવશે. આ સિવાય advertisement દ્વારા પણ જ્ઞાનદાનનો લાભ ઉપલબ્ધ છે. તેના દરો નીચે મુજબ રહેશે.

જ્ઞાનદાન નો ઉત્તમ લાભ લેનાર દાતા

₹ 5000/- દિલ્હી સેન્ટર તરફથી

Sponsorship ના Rates આ પ્રમાણે છે

Back Cover	₹	11,000/-
Inside Front Cover	₹	7,500/-
Inside Back Cover	₹	6,000/-
Colour Page	₹	5,000/-

Sponsorship Contact

સંજીવ રાવલ - 09820186548

ડૉ. મીના ગોશર - 09819317038

પ્રતિભા છેડા - 09324715450

પર્યુષણ મહાપર્વ ૨૦૧૪

શ્રી ભક્તામર પૂજન

પ્રતિક્રમણ

10

Sa'Ni'Sa

TEN YEARS
2004 - 2014

Shramik Naari Sangh

Inauguration of Mahila Gruh Udyog - Parli - September 2014

Mahila Gruh Udyog - Parli

Head Quarters
Shrimad Rajchandra Aatma Tatva Research
Raj Nagar, Parli, Post Gothavade, Taluka Sudhagadh,
Off. Khopoli - Pali Road, Dist. Raigad - 410205, Maharashtra, India.

Admin. Office
702, Sharda Chambers, 15 New Marine Lines, Mumbai - 400020, India.
Tel.: +91 9820844332 | +91 9029234567

info@sanisa.co.in | Website - www.sanisa.co.in